

95 oldal

LEVÉLTÁR
A NEMESDÉDI EV. REF.
EGYHÁZ

TÖRTÉNETE

IRTA: _____
FÁBIÁN ZOLTÁN
NEMESDÉDI EV. REF.
LELKÉSZ. _____

ÁRA 1 KORONA.

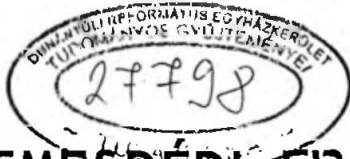
E könyv feladásából befolyó jövedelem a nemesdédi ref. lelkész-
lak és tanítói-lak építési költségeinek fedezésére fordítatik.

KAPOSVÁR, 1906.
HAGELMAN KÁROLY KÖNYVNYOMDÁJA.

Levélár - 27798

Levél / Fábrián Zoltán - Kaposvár : Hagelmann Ny.,

Egyháztörténet - Nemesdéd
Nemesdéd

A NEMESDÉDI EV. REF.
EGYHÁZ

TÖRTÉNETE.

IRTA: _____

FÁBIÁN ZOLTÁN

NEMESDÉDI EV. REF.

LELKÉSZ. _____

ÁRA 1 KORONA.

E könyv eladásából befolyó jövedelem a nemesdédi ref. lelkész-
lak és tanítói-lak építési költségeinek fedezésére fordítatik. : :

KAPOSVÁR, 1906. _____

HAGELMAN KÁROLY KÖNYVNYOMDÁJA,

Emlék-lap.

Ezen könyv nyomdai költségeinek fedezésére adakoztak :

Nemes Lukács Károly nemesdedi közbirtokos : 60 koronát. Tek. Kericsmár Dénes nagykanizsai járás-bíróági hivatalnok : 20 koronát. Hálás köszönet az adakozóknak : s az adakozók nevei — kiknek buzgó áldozatkészsége folytán lát e mű legnagyobb részben napvilágot — legyenek megörökítve az utókor számára ezen emlék-lapon „Ugy fényljék a ti világosságtok az emberek előtt, hogy lássák a ti jó cselekedeteiteket, és dicsóítsék a ti menyei atyátokat.“ Máté V. 16.

Magunkat példáiul adjuk nektek, hogy minket követnétek.“ Pál II. lev. Tess. III. 9.

Előszó.

E munka megírására a következő indokok vezettek.

Több olyan régi íratot találtam az egyház levéltárában, s feljegyzést a régi könyvekben, melyek pár év múlva olvashatatlanok lesznek s nyom nélkül elenyésznek; tehát ami megmenthető a multból megakartam örökíteni az utókor számára.

Emellett azon nagyfontosságú cél is lebegett előttem, hogy egy olyan könyvet adjak hűveim kezébe, melyből mindenki megismerje egyházának multját; s az egyház multjának megismerése szolgáljon a hit erősítésére.

E munka lapjain megörökíttetik az ősöknek az egyházhoz való ragaszkodása, szeretete és áldozatkészsége; mindez szülje újjá a szíveket szeretetben, vallásos buzgóságban s áldozatkészségben.

Továbbá mindenki előtt világos, hogy egyházunk népessége évről-évre fogy; tehát hiteles adatok alapján akartam feltüntetni a születések és halálozások megdöbbentő setét képét, hadd olvassa és lássa mindenki e sorokból a szomorú jövőt, mely előtt egyházunk áll: világítsa meg ezen könyv azt az utat, melyen a jelen s jövő nemzedéknek haladni kell, s a pusztulás

setét képét űzze el az újjászületés angyala. Vajha a feltüntetett setét képből kifakadna egy jobb kor: „mely után búzgó imádság epedez százezrek ajakán.”

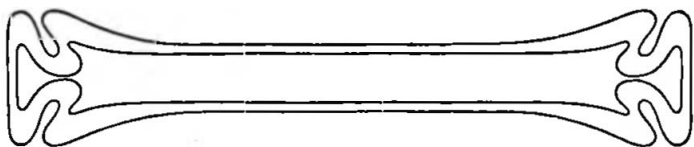
Legyen e kis könyv az egyház és hívek között összekötő kapocs. Ha e kis könyv a fenti üdvös cél elérését munkálja s képes megvalósítani; úgy e munkára fordított fáradságot az író nem sajnálja, sőt megjutalmazva érzi magát, mert célját elérte.

Végül könyv legyen minden családban maradandó emlékegyrész a gyülekezet azon nemes gondolkozásáért, szíves áldozatkészségeért, mivel ezen évben új épületeket emel (lelkészi-, tanítói-lakot s iskolát épített); másrészt legyen e könyv az én részemről hálás viszonzás a tapasztalt jóindulatért és szeretetért.

Nemesdéd, 1906. július hó.

Fábián Zoltán

reform. lelkész.

Altalános ismertetés Nemesdétről.

Nemesdéd fekszik Somogyvármegye Marcali járásában. Lakóinak száma 1400 lélek, melyből ev. ref. vallású 600 lélek; római kath. 700 lélek; Mózes vallású 60 lélek; ág. ev. vallású 40 lélek. Határa majdnem egyenletes sík vidék; azonban kisebb emelkedések, halmok, völgyek, csergedező források, erdők sok helyen fordulnak elő; földje a helység keleti oldalán agyagos, a helység nyugoti oldalán homokos. Határának területe 3847 kat. hold 1313 □-öl, melyből a reform. hívek bírnak ez idő szerint 3040 kat. holdat; a többi mennyiség a lakosság egyéb vallásfelekezetei közt oszlik fel. Jelenben van Nemesdén ev. reform. és róm. kath. templom s izr. imaház; ev. reform., róm. kath. és izr. népiskola. Lakói között sok iparos van, úgy hogy az iparosok és kereskedők száma megközelíti a 100-at. Kereskedelme élénk, vásárai keresettek; helipiacai — melyek állatfelhajtással vannak egybekötve — tekintélyesek. Népe értelmes, békesség szerető, felvilágosult: jellemzi az egész községet a tősgyökeres, valódi magyarság.

Hogy mikor alakult a község, azt nem lehet tudni; a B.-Somogyi egyházak püspöklátogatási emlékkönyvében (írta Nagy Lajos lábodi lelkész, jelenleg esperes) annyi feljegyzés található, hogy Nemesdén 1356. évben 18 ház volt. Nemes-

déd lakói a reformatió után tiszta kalvinistákból állottak, kik tekintélyes közbirtokosok voltak már a régi időben, kiknek Károly király 1719. junius 10-én nemességet adományozott; a következő **B** család nyerte el a nemességet; Fakó Ádám, Lukács János, Cseke János, Szabó Mihály és István, Kulcsár Mihály, Pap Ferencz, Nagy József. Később mások is nyertek nemességet.

Hogy Nemesdéd lakói, mint nemesek, a régi időben is tekintélyesek lehettek, ezt igazolja azon körülmény, miszerint 1846. évben Ferdinánd király egy igen diszes kiállítású királyi okmányban (mely könyv alakjában állíttatott ki, táblája piros bársony bevonású, kutyabőr lapjai aranyozott betűkkel van megírva) adományozott Nemesdédnek négy országos vásárt, úgyszinte a keddi és csütörtöki hetivásárok megtartását; ugyan-ezen királyi leiratban nyilvánított Nemesdéd mezővárosnak. Én anyira érdekesnek találom a leiratot, hogy másolatban itt közlöm ezen általános ismertetésben szóról-szóra:

P. 16259.

1846.

„Mi Első Ferdinánd, Isten kedvező kegyelméből ausztriai császár; Magyar- és Csehország e néven ötödik, Dalmát, Horvát, Tót, Halics és Ladomér országok Apostoli, ugy Lombárdia, Velencze, Illiria stb Királya; Ausztria főhercege; Lotharingia, Salzburg, Steier, Korontán és Krajna, Fel- és Al- Slézia hercege; Erdély nagyfejedeleme; morvai örgróf; Habsburg és Tirol grófja stb.

Emlékezetül

adjuk, ezennel jelentvén mindennek, kit illet: hogy Mi mind a Nemes-Dédi Közbirtokosoknak a végett Felségünkhöz intézett alázatos esedezésére, mind pedig

a Somogy vár megyében fekvő azon Nemes Déd Helység és Környéke haszna, s java előmozdítására azt tartottuk királyi hatalmunkból, és különös kegyelmünk-ből engedendőnek és rendelendőnek, sőt engedjük és rendeljük ezennel: miszerint a most említett Nemes-Déd Helység ezentul, jövődő örök időkre **m e z ő v á r o s n a k** neveztessek mondassék, nézessék, s azon általunk mező-várossá emelt Nemes-Déd helységben évenként **n é g y o r s z á g o s- és m a r h a v á s á r**; az egyik Szent Pál fordulása napja előtti hétfőn; a másik szentháromság vasárnap után következő kedden; a harmadik kisasszonyhó huszonkilenczedik; a negyedik karácsonhó huszonegyedik napjai előtti hétfőn, — ezenfelül minden **K e d d e n** és **C s ü t ö r t ö k ö n h e t i - v á s á r** tartathassék, mindazon joggal, előbbséggel, szabadsággal s mentességgel, melylyel az országos-marha- és helivásárok szabad királyi városainkban s a többi kiváltságos mező-városokban és helyeken tartatni szoktak; mindazáltal az azon környékbeli már vásár kiváltságos más helyek országos- marha és heti vásárai rövidege nélkül: s azon világos feltétel alatt: hogy midőn az illető esztendőben az imént megnevezett országos- marha- s heti vásárokon ünnepre esnének, akkor azok ünnep utáni napon tartassanak. Miért is titeket: kereskedők, kalmárok, utasok és bármely külföldiek! ezennel összesen, mint egyenként biztosítottunk s bizonyosokká teszünk: miszerint az említett immár **m e z ő - v á r o s N e m e s - D é d e n** ekként tartatni engedett négy országos,- s marha és két heti vásárra, portékáitok, minden félelem és a mi különös védelmünk és oltalmunk alá vett személytek és vagyontok legkisebb féltése nélkül, bátran, szabadon jöhetnek, közeledhetnek, ügyekezhetnek, s dolgotok végezvén, ismét haza, vagy a hova tetszik térhetnek. És ezt minden vásáron s egyéb nyilvános közhelyen kihirdettetni és kikiáltatni, apostoli magyar királyi titkos pecsétünkkel függőleg megerősített levelünket pedig elolvasás után az előmutatónak mindenkor visszaadni kívánjuk és parancsoljuk.

Kelt a Mi őszintén kedvelt hívünk tekintetes és nagyságos nagyapponyi gróf Apponyi György arany-

kulcsosunk és valóságos belső titkos tanácsosunk, Magyarországon udvari másod kancellárunk kezéből, birodalmi fővárosunkban Bécsben, Ausztriában, mindszenhő tizenötödik napján az Ur ezer-nyolczszáznegyvenhatodik esztendejében, magyar, cseh, stb. országai uralkodásunk tizenkettedik évében Ferdinánd.“

Ezen királyi rendelet alatt a következő aláírás és utóirat olvasható:

„Gróf Aponyi György, Jászay Pál. Beiktattatott az első rendű kir. könyvbe. Bizonyítja Sztankovits Mátyás, kir. tanácsos, irat- és levéltár igazgató.“

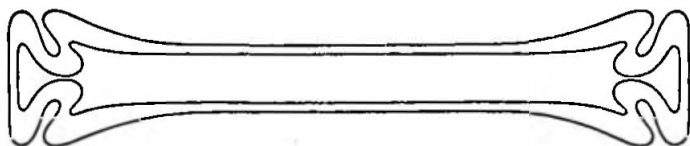
„1847. d. évi Januárius hónap 11. d. napján tartott kis gyűlésen T. N. Somogy vármegyének ezen vásári szabadságot magában foglaló királyi kegyes engedelem felolvastatván, minden ellentmondás nélkül kihirdettetett. K. m. f. jegyzette Kacs Kovits Ignátz N. Somogy v. jegyzője.“

Végül itt említem fel — miután Nemes-Déd ref. anyaegyházhoz, több község és pusztá mint fiókegyház van csatolva — miszerint az ev. reform. népesség községenként osztályozva a következő jelenlegi állapotot tünteti fel:

1. Nemes-Dédén (helyben) ev. ref. lélek	550
2. Nemes-Déd határaiban pusztáin ev. ref. lélek	50
3. Vésén ev. ref. lélek	110
4. Vráslón » » »	18
5. Szőke-Dencsen » » »	17
6. Nemes-Vidon » » »	15
7. Csákányban » » »	5
8. Simonyiban » » »	3

Összes lélekszám: 768

Ezen általános ismertetés után térjünk át tulajdonképeni tárgyunkra a nemesdédi ev. reform. egyház történetére.

Az egyház multjáról általában.

Hogy mikor alakult meg Nemesdédén a reform. egyház s milyen körülmények között, ezen kérdésre határozott felelet nem lehet adni, annyit a legrégebbi feljegyzésekből tudhatunk, hogy Somogyvármegye legrégebbi reform. egyházai közül való a ns.-dédi egyház is. Van az egyháznak egy régi protokoluma, melyben a nevezetes események lettek feljegyezve, s ebben találunk feljegyzést az egyház régi állapotjáról. Ugyanis 1805. évről van följegyezve hogy:

„a hélvetika Confession levő Nemes-Dédi Szent Ekklesiának régisége az ember emlékezetét felül mulja. Matrikulare Documentumunk reá nints, hanem im ezen tisztos öregek hiteles tanubizonyosságok által im ennyire mehetünk fel.

Nemes Király Ferencz 89 éves ns.-dédi közbirtokos tudja, hogy gyermekségében is predikátor és templom volt, de a templom is már régi; Nemes Stephaits György 80 éves ns.-dédi közbirtokos ugyanazvkat tudja, melyeket Nemes Király Ferencz Úr; Józan György 96 éves, mindazokat jól tudja, amellyeket felsőbb tisztos öregek.“

Még messzebbre visszamenő adatok nyomairól tesz tanubizonytságot a pesti comisio (1721.) aktáiban olvasható tanuvallatás ugyanis:

„Kiss Mihály 102 esztendőös segesdi lakos le ett hite után vallja, hogy ő tudja és hallotta, és miötta emlékezik életének idejére sohasem tudja, hogy a

(a több előszámlált ekklesiák között) Nemes-Déden is ususában lettek volna az ő magok reformáta Confessióján kívül más Confession levő lelki tanítók.“

Ha ezen feljegyzések mellett tekintetbe vesszük azt is, hogy a régi protokulomokban található feljegyzés szerint 1805. előtt az egyháznak 23 lelkésze volt, s a 23 lelkész közül csak az utóbbi 11-nek szolgálati idejét tudjuk 65 évben megállapítani; ebből arra is lehet következtetni, miszerint a többi 12 lelkésznek szolgálati idejét is 60 évre tehetjük: tehát arra az eredményre jutunk, hogy 1680-ban rendes lelkésze volt a gyülekezetnek; erről épen így nyilatkozik a b.-somogyi egyházak püspök látogatásáról írt emlékkönyve.

Vissza tudunk azonban menni még régebbi adatokra is, még pedig hiteles forrás alapján; ugyanis a kiskomáromi anyakönyvek egyikében azon feljegyzés olvasható, hogy Nemes-Déden predikátor volt 1659-ben Váczi István, 1663-ban Szentlőrinczi László. Mindezekből világosan következtethető, hogy 1659-ben Nemes-Déd rendes lelkészszel bíró anyaegyház volt. Hogy azonban mikor alakult meg s milyen körülmények között a reform. egyház, erre már feleletet adni nem lehet.

Az 1746. évben egy bűnvizsgálat folyt Ns-Déden vallásháborítás miatt, mely az 1899. évben kiadott püspök látogatási emlékkönyvben is megörökítettett; érdekességénél fogva az erre vonatkozó okmányt, a püspök látogatási emlékkönyvből ide iktatom:

Az 1746-ik esztendőben sarlós boldogasszony utáni Vasárnapon páter Antal Úr misézni ment Nemes-Vidről Nemes-Dédre, de a határon útját állták

a következő n.-dédi protestans lakosok: Kulcsár János, Czebe (alias Király) István, Király Ferencz, és Szabó Ferencz, s kinyilvánították, hogy isteni szolgálat végett nem fogják beereszteni a községbe.

Ezen erőszakos eljárás feljelenetlén: nemes és vitézlő szentviszlói Deseő György nagy-gombai uraság, mint főbíró ugyanazon hó 25-én tartott bűnvizsgálat alkalmával a helyszínen kihalgattattak, mint tanuk:

1. Pais Zsuzsánna nemes asszony, 60 éves, nemes-vidi lakos, nemes Kiss Istvánnak neje.
2. özvegy Kovács Györgyné, szül. Kiss Éva 35 éves nemes-vidi lakos.
3. Özvegy Balogh Miklósné, szül. Sági Heléna, nemes-vidi lakos, 60 éves, páter Antal Urnak sógor-nője.
4. Balogh Judit ns. vidi lakos, páter Antal Ur testvérbátyjának felesége 30 éves;
5. Szabó György nemes-dédi lakos 60 éves.
6. Kapona Heléna, ns Szabó György neje 32 éves. nemes-dédi lakos.
7. Kiss Istvánné, szül. Illés Erzsébet, 25 éves nemes-dédi lakos.
8. Szabó Pál 24 éves nemes-dédi lakos.

A tanuk egybevéágólag bizonyítják, hogy páter Antalt teltlelesen nem bántalmazták, de beereszteni nem akarták. A 8 dik tanú még a következőket vallja: Lukács Mihályné és Nagy Gergely Kovácsné az utcán ültek, s ez utóbbi értesülvén róla, hogy a páter mégis bejött Dédre elkiáltotta magát: Tűzes adtát! Belopták a barátot a bíró Uram kertjén, hanem vigyázzatok meg merre jön ki. Ekkor Stephaits Márton vicebíró meghallván a lármát, Szekeres Mihály nevű szolgáját elküldötte a barát elé, hogy ne jöjjön be. A mint a szolga ment, utánna kiáltott Nagy Kovácsné: nini hol megy a kalvinistából lett pápista; menjetek utánna, verjétek agyon! Rögtön utánna futottak elérték s Nagy Kovács hajon ragadta, Czebe Pál pedig buzogánnyal hátba verte.“

Miután az ítélet az eredeti okmányon nincs adva, s a megyei levéltárban sem lehetett ez-ideig feltalálni, tehát többet e bűnvizsgálatról nem is tudunk.

Az egyház legrégebbi állapotáról ezen fenti régi adatok feljegyzése mellett még az 1805.

évről a következő sokat mondó s felvilágosító pár sor található:

„Ami állapotját ezen szent ekklesiának illeti, mindenkor mint most is csendes volt, soha senkitől nem háborgattalott. Már régóta mestere és szép iskolája is vagyon.“

Ezen feljegyzésre indokul szolgálhatott azon körülmény, miszerint az üldözések korában mindenfelé a protestáns egyházak B.-Somogyban is háborgatásnak voltak kitéve; így pusztult el a híres kis-komáromi Egyház is, ezen vidéknek főbástyája, a reform. egyház erős vára, mely ref. püspöki székhely volt s híres ref. főiskolájával együtt végkép elenyészett, úgy, hogy ma csak a hatalmas templom falai tudják hirdetni a ref. egyház régi dicsőségét, de reform. embernek nyoma sincs abban a községben. Amikor ilyen üldöztetéseknek voltak kitéve az egyházak, akkor igen sokatmondó kifezés az, hogy soha senkitől nem háborgattalott Nemesdéd. Nagyon kevés egyház mondhatja el széles hazában, régi multjáról ezen szavakat. De egész természetesnek találjuk, mert Nemesdédnek földesura nem volt; lakói régi jómódu nemesek voltak s tiszta református község volt a régi időben.

Amint a régi adatokból kitűnik az első presbyterium Nemesdédén 1805. évben alakult meg; Ezen presbyterium megalakulásáról, működéséről igen sok feljegyzést találunk a régi jegyzőkönyvekben; úgy látszik nagy fontosságúnak tartatott abban a régi időben is az egyház kormányzása. Tekintve azt, hogy a legbuzgóbb emberek kerülnek a presbyteriumba s nagy fontosságú intézkedés tétetik a jövőre nézve;

állapodjunk meg itt egy kissé s nézzük a főbb intézkedéseket. A presbyterium megalakulása a következőkben adatik elő:

„Ezen folyó 1805 dik esztendő Április hónapjának 7-ik napján a templomban közönséges eklelsiai gyűlés tartatván megállapítatott s jóváhagyatott az, hogy ezen Nemes-Dédi szent Eklelsia is a venerabilis Superintendencia rendelése, s reformáta vallásunk sarkalatos állatása szerint az Eklelsiának érdemes tagjai közül választott előjárók vagy presbyterek által igazgattasson. Mely célhoz képest ugyanakkor presbytereknek választattak s hivataljoknak hűségesen leendő folytatására meg is eskettettek: Nemes Körössy Ferencz, Nemes Jakab József, Nemes Lukács Ferencz, Nemes Cseke Sándor, Nemes Kulcsár Pál és Nemes Nagy Ferencz Urak.“

Az első presbyteriuma a nemesdedi egyháznak ekkor megalakult, de úgy látszik a régi feljegyzésekből, hogy az 1805. évben rendetlenség, zavar uralkodik az egyházban, különösen az előbbi évekről származhatott e zavar. Ezen első presbyterium mindjárt rendezi az elmúlt évek hibáit; ugyanis a közönséges eklelsiai gyűlés — e presbyterium választásakor 1805. április 7-én — elhatározta:

„hogy a volt kurátorok Nemes Lukács Pál, Nemes Fakó Sándor a kurátorságokban három esztendeig tett eklelsiai jövedelemről s költségről való számadásokat két hét alatt adják be.“

A két hét eltelte után történt azon szomorú emlékü gyűlés, melyről a következő feljegyzés található:

1805. április holdnapja 21 dik napján eklelsiai gyűlés tartatván a már három esztendőben volt kurátor Urak számadások eránt Nemes Lukács Pál N. Fakó Sándor és N. Kulcsár Gergely kurátor urak ugyan

megjelentek, de semmi rendes számadást bemutatni nem tudtak, sőt végre perlekedésre fakadván, minden magok legitimitációja nélkül a gyűlést odahagyták.“

Az isteni gondviselés azonban a keserűből is édest, a rosszból is jót tud kihozni, sőt épen az embert a mult szomoru tapasztalatai alapján vezeti el a boldogabb jövő felé; mert épen ezen szomoru emlékü közgyűlésen hozta az egyház a 17 pontból álló szabályrendeletét, mely által rendet szab az Egyházban, mely intézkedés az egyetértésnek, a békének s az egyház kormányzásnak biztos alapját veti meg.

Ezen gyűlésről szóló tudósítást, az egyház kormányzása szempontjából hozott nagyfontosságú „Szabályrendelet“-et szóról-szóra ideiktatom örök emlékezet okáért:

„Ezen folyó 1805 dik Esztendő Május holdnapjának 21 dik napján ekklesiái gyűlés tartatván, amelyben Nemes Király János és N. Pandur János kurátor Urak ugy ecclesiái presbyterek Nemes Jakab József, N. Körössy Ferencz, N. Cseke Sándor, N. Kulcsár Pál, N. Nagy Péter és még helység esküdtjei Nemes Lukács János, N. Cseke Pál és N. ifju Király János Urak jelen voltak a következők végeztettek és rendeltettek. Arra tanítván meg a szomoru tapasztalás, hogy az ekklesia javai edgynehány esztendőktől fogva igen tökéletlenül adrimistáltattak, amelyek az Ekklesiára nézve szomoru, káros, sőt zűrzavart okozó következesei is voltak, sőt még most is vagynak; hogy tehát minden ily kedvetlen és ezután is megeshető történeteknek előre elejít vehessük az Ekklesia igazgatás s javainak administratióját ennek utánna e következők pontozatok szerint rendeljük:

1. Az ekklesiát, annak minden edgyes tagjainak képökben igazgatja a presbyterium, azaz a tiszteletes predikátor Úr előülése alatt a presbyterek és kurátorok. Az ekklesiái gyűlésnek rendes helye a paróchiális ház.

2. A presbyterium tagjának meghatározott száma nincs, akik az egész gyülekezet tagjai közül aszerint

választatnak, amint valaki magát arra keresztyéni élete s isteni dicsőssége mellett buzgó szeretete által méltóvá s érdemessé teszi.

3. Az Ekklesiának mindenkor két kurátora s edgy Dékánja legyen; az első kurátor mindenkor a presbyterek közül választasson.

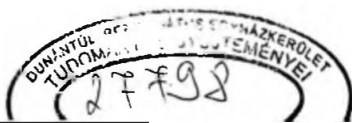
4. A Kurátor Uraknak kötelességök az ekklesiái jövedelmeknek és költségeknek helyes igazgatások. Ugyanazért minden jövedelmet és költséget köteleztetnek a tiszteletes predikátor ur által azon napon felírtni, melyen az megtörténik. Különben ha a költségek nem ugyanazon sor szerint lesznek felírva, a mint az esztendőben a napok sorai következnek, vagy valamit a még a közönséges számadáshoz akarnának felírtni, az be nem vevődik, mert annak semmi hitele nem lesz.

5. A kurátor Uraknak kötelességök a tiszteletes predikátor Ur és az iskola mester conventióját annak idejében beadni. Ugyanazért

6. Az esztendő végéig minden névvel nevezendő fizetés beszédetlenség, aki pedig minden jó intés és kérés mellett is megfizetni nem akarna, vagy azt hallogatná, a presbyterium a helység esküdteivel edgyütt, sőt magok hatalmokkal is exemtionaliter Gergely napján megvegyék, a nélkül, hogy azért akárkinek is valakit a presbyterek közül keresni, vagy törvénybe idézni lehetne. Ezt hozván magával a felséges királyi rendelet is.

7. Az esztendő elején a fizető lelkek felszámláltván még pedig, amint a venerabilis Superintendentia rendelése, cyinosuraja tartja; a férjfiakat 12, a leányokat 13 esztendőskorokban gyónószemélyeknek számlálván, azoknak summája a protokulomba beírasson, s a rovás mellé azoknak edgy a tiszteletes predikátor urnál álló lajstrom készítettessen, hogy így a szerint, amint a fizetés beadódik, azt ne csak a rovásról lementseni, hanem a lajstomból is kitörülni lehessen.

8. Mivel a pénzfizetés szedése egyedül a dékány kötelessége: tehát az akármikor bevett fizetést magánál tartani nem szabad, hanem azt azonnal az a végre rendeltetett zatskóba az ekklesia ládájába betegye, s a

tiszteletes predikátor ur által a megfizetett személyeknek nevöket felírassa.

9. Gergely napon mind a tiszteletes prédikátor ur, mind az iskolamester kifizettessenek, s a megmaradott gabona eladattatván, annak ára az Ekklesia ládájába betétessen.

10. Minden edgy esztendő végén a kurátor Urak a presbyterium előtt tökéletesen számot adni kötelezetnek és számadásoknak párját az ekklesia archivumába betegyék.

11. Az ekklesia archivumának s más egyéb ládáinak helye mulhatatlanul a parochiális ház de ugy, hogy azoknak kulcsaik a kurátor Uraknál legyenek, és tsak a két kurátor s tiszteletes predikátor urak jelenlétében lehessen a ládákat felnyitni.

12. Az ekklesiának minden névvel nevezendő Cassája az ekklesia ládája, annak pedig helye a parochiális ház. Azért is sem a kurátor sem a tiszteletes predikátor Urak az ekklesiának semmi némü jövedelmét, pénzét magoknál nem tarthatják, hanem a ládába az végre kirendelt zatskóba be tenni kötelezetnek.

13. Hogy ha akár a kurátor Urak, akár a dékány az ekklesia pénzéből valamit magoknak tartani akarának azt a tiszteletes predikátor Ur a presbyteriumnak azonnal bejelentse, amelynek tagjai azon pénzt a kurátoroktól, vagy dékánytól azonnal exemptionaliter vegyék el. Hasonlóképen, ha a tiszteletes predikátor ur az ekklesia pénzéből valamit magánál tartana, azt a Kurátor Urak a presbyteriumnak azonnal bejelentse, a melynek tagjai azon pénzt hasonlóképen a tiszteletes predikátor urtól exemptionaliter vegyék el, s tegyék az ekklesia ládájába.

14. Mindazon személyek, akik vagy az ekklesia, vagy a tiszteletes predikátor ur részére valamit dolgoznak mindenkor felirattassanak, hogy így az esztendő végén esendő számadáskor azt is fel lehessen számolni, ki mit dolgozott, vagy kimaradt el.

15. Hogyha valaki valami közönséges ekklesiai dologra a kurátor Urak parancsolatjából a dékány vagy kis bíró által parancsoltatik s azt makacs engedetlenségből elmulasztja, el nem megy; vagy a kurá-

torokat és dékányt, vagy az ekklesiának akármely hitese tagját presbyterét illetlen piszkos szókkal illetve, az másnap azért a presbyterium által exequáltasson, az ilyen exequáltatott személynek pedig ezen edgyesség ereje szerint soha semmi jussa nem lesz, a presbyterium tagjait, vagy a kurátor urakat azért törvénybe idézni; aki ha szinte azt cselekedné is, ezek megjelenni nem köteleztetnek, hanem csak azért, hogy ezen edgyességnek bemutatása által magokat legitimálják.

16. A tiszteletes predikátor és kurátor Úrak minden hónapban legalább egyszer köteleztetnek az oskolát megvizitálni, és a gyermekek előmeneteléről az ekklesia gyűlést tudósítván, azt a protokulomba feljegyeztetni.

17. Minden hónapban tartasson ekklesiái gyűlés, amelynek végezesei azonnal ezen protokulomba irattassanak. Aki a gyűlésből elmaradna helyes és törvényes ok nélkül annak büntetése edgy forint lészen.“

Már ezen szabályrendelet megalkotása igazolja, hogy az első presbyterek érezték a hivatalokkal járó nehézséget; lelkiismeretes buzgósággal fogtak az egyház kormányzásához, írtották gyökereستől a bünt; a bünösöket megintették, dorgálták: ha ez elegendő nem volt, a megátalkodott bünösre szigorú intézkedéseket hozott a presbyterium: egyszóval erélyes intézkedése által azt akarta elérni a presbyterium, hogy itt mindennek ékesen és jó renddel legyenek. Hogy a vétkesek megjavítására a presbyterium miféle intézkedéseket hozott, megörökítésre méltó az 1812. év augusztus 9-én tartott presbyteri gyűlés 4 pontjának határozata, mely szóról-szóra így található a jegyzőkönyvben:

„Törvénytelenül edgyütt élők elsőben megintessenek; nem engedelmeskedvén másodszor az Úr asztaltól eltiltassanak; harmadszor 25 pálczával megajándékoztassanak, és ezen ajándék minden hónapban megújittassék, mindaddig, míg bele nem fáradnak.“

Itt említem fel, miszerint nemcsak a törvénytelenül együttélők ellen lépett fel a presbyterium, hanem a versengő, tisztátalan életű házaspárokat olyan erélyes intézkedésekkel rendszabályozza meg, mely mindenestre mint elrettentő példa sok tagját a gyülekezetnek visszatartotta a bűn mótelyétől s nagy hatással lehetett a vallásos buzgóság emelésére, a szent- és kegyes életre nézve. Hadd említsem fel erre nézve az 1834. év december 20-án tartott presbyteri gyűlés határozatát:

„N. Sz. . . . G. . . . már ezelőtt feleségének N. K. Zs. ának tisztátalan életéről és rajta elkövetett s még most is látható két nagy ütéséről panaszt téven a presbyter Uraknak; dolga most újra elővétele és határozatott, hogy N. Sz. G.-né férjén elkövetett kemény két ütéssel és tisztátalan életével az Ekklesiát megháborítván, de a presbyter Urakat is illetlen magaviseletével s rágalmazó szavaival meggyalázzván, azért is, hogy az ily rosszaságnak a jövődökre nézve gát vettesék, azért is, hogy maga megjobbuljon, de férje kívánsága is az, — végeztetett, hogy a templomban, mint botrányközlő életű asszony, szégyenkövet álljon: még pedig ezt nem teszi, addig az Úr asztalához lehető járulástól az említett presbyter Urak által eltiltatott.“

Az 1818. és 1826. évek gyászos feljegyzései.

Ez a két évszám (1818. és 1826.) gyászos betűkkel van feljegyezve az egyház történetének lapjain, mert a pusztítás anyyala, mely tűzveszély képében jelent meg: az anyaszentegyház és a község lakóinak épületeit, ennek a népnek nagy bánatára a föld porával egyenlővé tette. Sok szülő, ki már a temető birodalmában pihen, vérző szívvel beszélhette el gyermeké-

nek — a mai nemzedéknek a pusztulás veszedelmeit. De sok családot tett e két év szegénynyé, koldussá, földönfutóvá; keserves verejtékkel kellett fáradni, küzdeni, míg a szemekből aláhulló könnyek felszáradtak s a bánatos szívek fájdalma csak egy kissé enyhülhetett! Gondolatnak is sok; 8 rövid év alatt két iszonyú tűz pusztít; az előbbi tűz okozta kár ki sem lett heverve, már ismét újból mutatkozott a pusztítás angyala; a fájdalmas szívek sebei be sem hegedtek, ismét újra át kellett élni az előbbi bánatot. Nyolcz év alatt kétszer elpusztulni s kétszer mindent beszerezni; 8 év alatt kétszer rombadőlvé látni az egyház minden építményeit, a község épületeivel együtt s 8 év alatt kétszer ismét mindezeket megújítani; gondolatnak is sok, hát még bánatos szívvel átélni s e községet s anyaszentegyházat ily rövid idő alatt kétszer felépíteni: nagy áldozattal járó terhes feladat. De nézzük ezen évek gyászos feljegyzéseit.

Az 1818. évben pusztította el Nemesdédet elsőben a tűz; erről a tüzről bővebb felvilágosítást ad Vásárhelyi Sámuel esperes körlevele, melyet 1818 szept. 23-án írt a b.-somogyi ref. egyházakhoz, mely körlevelében Nemesdéd számára segílyt kér. Az egyház levéltárában mai napig is feltalálható körlevelét így kezdi.

„Nemes-Dédnek nagy része az elmúlt augusztus holdnap 29-ére viradó éjszaka hamuvá égett. Az ekklesia parochiális és iskola házai, s szent Készületei, ezeken kívül 66 házak, többnyire a hozzátartozó épületekkel, sok takarmánynyal, amár elkészített, rész szerint a kamarákban, rész szerint a házak padlásán levő gabonákkal. a házi és gazdasági külömbféle készületekkel, s ruhafélével edgyütt, két óra alatt sőt fél alatt, a rettenetes tűznek prédájává lettek. Szegény

predikátor társunknak egyebe nem maradt, hanem az a ruhája, a melyben éjnek idején kiszaladhatott házából; szűkölködökké, és rész szerint koldusnál nyomorultabbaká lettek azok a nemes szívű emberek, kik ezelőtt 5 esztendővel az árvizek által megkárosultak számára s egyéb kegyes végekre 80 forintokat szedtek össze magok között és küldöttek az én kezeimhez. Nem volnánk keresztyének, ha ennyi és ilyen szerencsétlenek iránt szánakozásra nem indulnánk és segítségkre ne sietnénk. Publikáljuk hát őket minél előbb, sőt tehetősebb hallgatóinkat még személy szerint is megszólítsuk. Kérjünk segítséget számokra, pénzt, gabnát, főzeléket, ruhafélét, vásznat, lent, kendert, szőst és a közelebb lévő ekklesiákban takarmányt is. Tiszteletes Ujj János Uram számára különösen mi predikátorok s rektorok adjunk mindent, valamit adhatunk. A mi az ekklesiákban fog gyűlni, azt küldjék tiszteletes Uraimék a T. Spártánus Urakhoz A mi az egész spártából kezek alá gyűl, ha azt el nem küldhetik Némes-Dédre, irjanak oda, küldjenek érte kocsit stb.“

Ezen esperesi körlevél feljegyzése világos képet ad az 1818. évi tűzről. Csak annyit jegyezzünk meg itt, hogy a tűzvész után az egyház mindjárt felépíti elpusztult épületeit Ujj János predikátor idejében.

Ezen szerencsétlenséget rövid 8 esztendő lefolyása után újabb szerencsétlenség követi, újabb tüzeset, mely az 1818. évinél súlyosabb s annál sokkal több kárt okoz a községnek s anyaszentegyháznak; ugyanis 1826. év április 11-én ismét óriási tűz támad a községben s az 1804. évben épült új templom s az 1818. évi tűz pusztítása után — tehát 8 évvel azelőtt — épült lelkészlak, iskola, a község legnagyobb részével porrá égett. Ezen tűzről Veres István akkori nemesdédi lelkész a következőket jegyezte fel egy régi anyakönyv hátsó lapjára:

„1826-dik esztendőben április 11. napján, azaz X Leó pápa napján délelőtt elégett N. Déd. A lángok prédájává lett mindenem, ami csak volt a parochián, három szobába, konyhába, kamrába, padláson, pinczében, istálló felszerben, kocsi, íséza, de kivált 800 ezüst forintot érő könyveim; egyszóval mindenem. Három heteken nyomorogtam a réten levő istállóba, szentgyörgy nap után szállítottak a felső falu végére Ns. Nagy Sámuel házába, addig pedig imitt-amott 8 háznál kujtorogtunk; kevés hijján 8 esztendőkön által laktunk árendás házban: összesen kilenczedfél esztendeig; a gyászos paróchián csak ötödfél esztendeig. Senki sem segített égéskor valamimet megmenteni, az ekklesia ládáját is magam vonszoltam ki, melybe a parochiális földekről Testamentális és más levelek, nem külömben az urasztalához való szőnyeg, abroszok, keszkenők tartatnak; kiragadtam a tűzből, a tűzből, a tűzből a 60 forintos gyónópoharat is, a tányérral együtt, melyek közül az első néhai jó adakozó vései polgár Kincses János pénzén vétetett Kanizsán, amint a számadó könyvben fel lehet találni. Mind a két matriculát és 3 jegyzőkönyvet is megmentettem Veres István m. k. 13 esztendeig volt s elszegényedett predicator.“

Egy másik anyakönyvi lapon ismét új világlásban tünteti fel Veres István lelkész a tüzet:

„a templom, a parochia minden épületekkel és az iskola is porig égett Ugyanakkor az iszonyu szélben a tűz a község közepén minden épületeket elhamvasztott. Támadt pedig a tűz Kőrösi Imre árendába kiadott padlásolatlan konyhájában, zsir kigyulladásá miatt. Feljegyezte ezt a feletle szerencsétlen és mindenéből kifosztott Veres István.“

Az egyház levéltárában meglevő, illetve le-másolt esperesi körlevél az 1826. évi nagy tűzről a következő sorokban tesz említést:

„Egy szomorú dolgot kell említenem! Tudhatják Tiszteletes Nagy Jó Uraimék minémű szerencsétlenség

érdeklettel Április 11-dik napján Nemes-Dédi Helységet és különösen az ott lévő Ekklesiát s annak Lelki Pásztorát Tiszteletes Veres István Uramat, midőn az akkori tüzi veszedelem alkalmatosságával az Ekklesia ugyan Templomától, Harangjaitól, Parochiális minden épületeitől s vagyonaitól Sz: Supellexeitől, Tiszt. Veres István Uram pedig sok szép drága könyveitől, jeles Fijainak egyetlen egy hagyható örökségétől és minden javaitól, az életre megkívántató Commoditásaitól megfosztatván, szánakozásra méltó állapotra jutott. Ha a keresztyéni szeretet lekötölezi minket még az idegenekhez és távolvalókhoz is: sokkal inkább indit az minket a mi hozzánk közel levőknek és ugyszólván kebelünkbeli Atyánk fiainak segítségökre. De ezt sok szóval szívekre kötni T. N. J. Uraiméknak, kik a szeretet vallásának Hirdetői s tükrei tartoznak lenni szükségtelennek itélem: elégnék tartom azt csak megemlíteni; és hiszem, hogy Tiszteletes Nagy Jó Uraimék a nevelés és tudományok által érzékenynyé formáltatott szívek indulatait követvén: vetélkedni fognak mind az ekklesiának, amely kebelünkbeli hallgatóiknak az adakozásra való hathatós buzdításával és azoktól való gabona és pénzbeli segedelem-gyűjtéssel — mind T. Veres István Uramnak, mint Szent Társaságunk edgyik Tagjának és Atyánkfiának a magok és Rector Uraimék, jószívü adakozásaikkal a lehetőségig vigasztalásokra sietni. stb Bajomban 20. áprilisban 1826. lekötölezett szolgálók s Barátjok m. p. p. t. Pró-Sémior.“

Veres István lelkész feljegyzése s az esperesi körlevél másolata hű színnel tünteti fel a tüzi veszedelmet, mely Nemesdédet 1826. évben ismét elpusztította. Miképen tudnám én leírni, lerajzolni, megörökíteni e sorokban az 1818. és 1826. évek pusztulásait, lelket gyötrő s szívet epesztő fájdalmait, hiszen a feljegyzések minden szavából visszatükröződik a lerajzolt gyászos idő megrendítő bánata; de még a sorok között is tudunk olvasni. A reánk maradt sorokban

megvan örökítve tisztán az utókor számára az 1818. és 1826. évek gyásza és amint a hátrahagyott sorok olvasása most is könnyeket fakaszt szemeinkből s megrendülve átérezzük a sorokban megörökített fájdalmat; ép úgy az utókor is könnyes szemekkel fogja olvasni e sorokat s mindig érezni fogja e lapok által kifejezett s megörökített bánatot.

Legyen tehát e lap a mult gyászos emlékének szentelve és ha lelkünkben fel is újul az 1818. és 1826. évek bánatos emlékű képe, búzgó imádságban kérjük arra a jó Istent, hogy egyházunk történetének lapján a pusztítás anyjának ilyen gyászos éve ne legyen több megörökítve.

Az egyház épületeiről.

Az egyház épületei alatt értjük a templomot, paplakot, tanítói lakot: ha tetszik ez utóbbit felcserélhetjük ily névvel: iskola. Vegyük sorba ezen épületeket, s nézzük meg, hogy ezekre vonatkozólag miféle feljegyzéseket találunk a legrégibb időtől a legújabb időig.

T e m p l o m. Több rendbeli templomépítésről emlékeznek meg a régi iratok; az első ref. templom Nemesdédén bizonyára az volt, melyről egy régi feljegyzés így szól:

„Nemes Király Ferencz 79 éves közbirtokos tudja, hogy az ő gyermekségében templom volt, de az is már régi és azt a rátzok felégették a rátz pusztítás-kor, melynek helyébe ismét Annó 1707 más építetett. Ez is elromolván más építetett Felsőes Királyasszonyunk Mária Therezia kegyes engedelmeiből 1775 évben.“

Ezen régi rövid feljegyzés már 3 templomról tesz említést.

Az 1. templom fennállt: 1707-ig.

A 2. „ „ 1707—1765-ig.

A 3. „ „ 1765—1804-ig.

Az 1765. évről szóló templomépítési engedély irata nem található ugyan fel, de egy régi jegyzőkönyvben erre nézve a következő feljegyzés található:

„Van egy Helytartósági leirat, mely Somogy-megye rendes jegyzője Csepreghy Mihály aláírásával azt tárgyalja, 1765 évről, hogy a Nemes-Dédi Acatolicusok, vagy magyarosabban mondva Nem Catholicusok, hanem Reformátusok egy imaházat az előbbi elpusztultnak helyére ugyanazon materiából, arra a formára építhetnek.“

Megjegyeztetik utánna, hogy latin írással adatott ki a fenti engedély.

Már kissé többet tudunk a 4-dik templomból, mely 1804-ben építtelett; erről tudjuk, hogy ez egészen újonnan építtelett kőből, toronynyal ellátva. Míg a fent említett 3 templom torony nélküli, tehát inkább imaház volt, addig ezen 4-dik templom építése alatt kell rendszeres toronynyal, ellátott templomot érteni. Ezen templom még ugyanazon évben (1804.) nov. 18-án felszenteltetett. Ebbe a templomba illetve toronyba készítettet az egyház 1806. évben Budán 306 font súlyu harangot, mely költséggel együtt került 424 forint 13 kr.-ba; a toronyba Lichtenwaller József kanizsai ács készítette a felvezetőlépcsőt, s a két harangra való állványt 225 forintért. Miután csak egy harang vételéről tétetik említés, igen valószínű, hogy a másik kisebb harang még a régebbi templomok harangjából maradt vissza; ezt annyival is inkább

bizonyosnak vehetjük, mivel egy jegyzőkönyvi pontban ez áll:

„a nagy harang 1807. Február 4-én tétetett a toronyba,“

tehát a másíknak akkor már ott kellett lenni, mivel 1807. febr. 8-án tartott közgyűlés a következő rendeletet hozta a harangozásra nézve:

„Hétköznapi harangoznak a nagy haranggal; ünnepnapon az első a nagy haranggal, a másodikat a kis harannggal; a harmadikat mind a kettővel. Este imádságra és hajnalra a kis haranggal. Olyan halottra, ki gyónó személy volt a tsendítésen és kíséresen kívül hatot harangoznak két harannggal; ha valaki ezenkívül löböt akar harangoztatni az minden harangozásért fizet 9 krajczárt. Más vallásuak közül, hogyha valaki megkérné az ekklesiái előljárókat, hogy halottjaikra harangoztassanak: tehát azokra, a kik ajándéokra adtak valamit lehet harangoztatni 12 krajczárért; akik semmit sem adtak egy-egy huzást 24 krajczárért kell harangoztatni. Akik más vallásuak közül a harangra ajándékot adtak ezek: Varasdi József, Zsebe Mihály. Fliszár Balázs, Fliszár János, Krecsmár Ádám, Horváth János.“

Ezen jegyzőkönyvi végzést azért is iktattam ide, mivel ezen harangozási szabály ma is érvényben van, a gyülekezetben a hétköznapi és vasárnapi harangozásokra nézve; 1907. évben lesz épen 100 éve annak, hogy a régiék ezen rendeletet hozták, mely ma is irányadó harangozási szabály. Ujabban azon szép szokás jött be, hogy nagy ünnepek előestéjén és hajnalán (az ünnepek egész ideje alatt) összharangozás tartatik, mely a hivek figyelmét — ezen nem mindennapi összharangozás — felhívja a vallásos buzgóságra s a keresztyénség magasztos ünnepeire. A halottakra hozott régi harangozási szabály

azon változáson ment keresztül, hogy most mindenkire (szegényre, gazdagra) egyformán harangoznak: ez hirdeti a halálban az igazi egyenlőséget. Más vallásfelekezetűek halottaik harangozásáért jelenleg 2 koronát fizetnek.

Az 1804. évben épített templom fennállott 1826. április 11-ig; amikor a nagy tűzvész alkalmával ezen templom is megsemmisült. Ekkor épült a jelenlegi templom 1826—1836. évek alatt, mely a nszédi ref. egyháznak ötödik temploma. A torony és templom külső építéséről adatok hiányában nem tehetek említést. hanem a belső berendezésről régi feljegyzések alapján felvilágosítást nyújthatok; de tudom, hogy a jelen templom mostani állapota iránt egyházunk tagjai érdeklődnek is; tehát lássuk mostani templomunk belső berendezésére vonatkozó feljegyzéseket.

A régi iratokból úgy tűnik ki, hogy az 1826. évi tűz alkalmával, bár a templom és torony leégett s a harangok megrongálódtak, de ezek mégsem pusztultak el; ezt onnét lehet következtetni, mert egy feljegyzésben ez áll:

„az 1830. esztendő Junius hónapban az egyik égett harang elhasadván, győri harangöntő Mendl János a tűz emésztésért 34 fonttal kevesebbre tévén az által vett harangot.“

A harangöntő az égett harangot bevette 610 forintért; s az új harang, melyet ugyanitt rendelt meg az egyház, került 869 ft 30 kr.-ba. Ugyde ezen új haranggal sem volt szerencsés az egyház:

„mert ezen új harang meghibásodván egy esztendő s 8 hónapra, másikat öntetett ugyanott.“

Az 1832. évben hozatott ezen új harang, mely került 960 forint 27 kr.-ba.

A templom végleges berendezése 1836. évben történt meg. Legelőször a szószék állíttatott be 1836. év Pünkösöd napjára, melyet készített Antal Sigmond tapsonyi asztalos a visontai szószék mintájára 134 forintért. Ugyanezen évben a padlást és a kart (karzat) készítette Egedesmayer Antal f.-segesdi asztalos 325 forintért; de a kárpítkészítése s csinosítása ezenkívül még 60 forintba került. 1836. szept. 4-én lettek betéve a templomi padok, melyet a f.-segesdi asztalos készített szintén, minden egyes szék került 9 forintba, a karbeli padok 30 forintba; ugyanekkor készült egy faasztal, úrasztali használatra, mely 13 forintba került. 1836. Április 16-án hozatott Kanizsáról Jents Vilmostól sárga rézből keresztelő kanna tálcával, mely került 13 forintba.

Így adatott át a templom 1836. évben a közhasználatra; jó ideig ebben az állapotban meg is maradt. Az 1889. évben renováltatott, a torony új tetőzettel (bádогоzással) megújítatik 2000 korona költséggel; a kétfejű sas helyét ekkor váltotta fel magyar korona a csillag alatt; a templom belseje 360 korona költséggel kifestetik s 1000 korona értékben toronyóra szerzesztetik be. 1898. évben Nemes Lukács Károly buzgó egyháztag ajándékából 1200 korona értékű orgona állíttatott be. Az 1902. évben a ref. nők adakozásából egy ezüst keresztelési kanna s tálca vétetett 110 korona értékben; a keresztelési edényekre özv. Nagy Ferencné takaróul ugyanezen évben aranyrojtal ellátott bársonyterítőt vesz 92 korona értékben. Az

1904. évben a templom külseje renováltatott; a templomra 2 új ablak is vágatott egyik a templom hátulján a karzat felé; a másik a szószerk mellé, a két ablak közé. 1905. március 6-án Nemes Lukács Károly buzgó egyháztag a templomot egy márványasztalának adományozásával felékesítette.

L e l k é s z l a k. A legrégebbi lelkészlakról adataink nincsenek, csak azt tudjuk, hogy az 1818-ik évben a tűz megsemmisítette a paplakot, Ujj János lelkész idejében; ebben az évben építtetett új paplak falakra, zsupptetőre. Ezen lelkészlak 8 év múlva, 1826. április 11-én ismét leégett; ekkor az egyház az iskola és templom sürgős felépítése következtében: (Veres István idejében) úgy bérelt Köveskáli Nagy Sámuel házáat a felső falu végén ki 40 kor.-ért s a lelkész itt lakott 8 évig. 1834. évben építette az egyház a mostani lelkészlakot a templom háta mögött szilárd anyagból cserépsindelyre; azóta több ízben átalakított. A lelkészlakban van: 4 szoba (2 tágas, 2 keskeny), 1 előszoba, 1 tágas kamra s az épület alatt pince.

A lelkész udvarban a régi melléképületek elavulása után 1896. évben az egyház a vrászlói határban levő épületét elbontatván ennek anyagából Nagy János szabási építőmester építette egész téglanyagból cseréptetőre a mostani jókarban levő melléképületet, mely a fenti épület idehozott anyagán kívül 1200 korona költségbe került Ezen épület alatt van: istálló, külön elrekesztett hely kocsinak, úgyszinté külön rekesztett hely hintó részére, végül magtár. Az 1901. évben baromfiak és disznók részére is emeltetett fából új építmény 800 kor. költséggel.

Ezenkívül a lelkészi földön künn van egy zsuppletővel ellátott csukott pajtaépület a takarmányneműek befogadására.

Tanító-lak, iskola A legrégebbi épületről itt ismét nem szólhatunk. Az 1818. évben leégett az iskola; tehát ezen évben zsuppletőre, fatalpra új épül. Ezen épületet elhamvasztotta az 1826. év április 11-iki tűzvész; 1826. évben zsuppletőre felépíti az egyház az iskolát s a tanító lakot. Ezen épület fennállott 1870-ig, amikor a mostani tágas szép tanítói épület emeltetett 8000 korona költséggel. Ezen épület áll: egy iskolai tanteremből, mely nagy részben fel van szerelve; egy tágas előszobából, 3 lakószobából, egy konyhából, éléskamrából s az épület alatti pincéből.

A tanítói melléképület, mely egy istállóból s csukott pajtából áll, régi építmény zsuppletővel; 1902. évben baromfiak s sertések részére emeltetett egy kisebb téglapépület cserépsindellyel 400 korona költséggel.

A tanítói szántóföldön a tanító takarmányának befogadására szintén van zsuppletővel ellátott csukott pajta épület.

Itt említem fel, hogy az iskola szomszédságában levő fundus Pap Ferenc és József testvérektől 1905. január 29-én tartott egyházi közgyűlésen 3800 korona összegért megvétellett egyházi beltelek bővítése céljából. Ezen közgyűlés elhatározta, hogy a mostani lelkészi s mostani tanítói fundus (e két fundus egyesítettik) leendő jövőben a lelkészi fundus s a jókarban lévő tágas tanítói lak átalakíttatik lelkész lakássá; az ujonnan vett funduson pedig új tanítói lak s iskola építtetik. 1905. évi december 10-én

tartott egyházi közgyűlés Nagy János és Ujvári István szabási építési vállalkozókat bizta meg 11000 (tizenegyezer) koronáért a fenti épületeknek tervrajz és költségvetés pontos betartása melletti átalakításával, illetve felépítésével az 1906. évben.

A fenti 11000 koronából az új tanítói laképítésére számítható 8500 korona; az átalakítandó lelkészlak munkálatára 2500 korona.

A mostani (templom háta mögötti) régi paplakás és az új funduson levő ócska épületek árverés útján eladattak 1900 koronáért.

Az új iskola építése kezdetét vette, illetve az alapkő letétele 1906. év május hó 2-án. A fundamentum letétele alkalmával elhelyeztetett a lelkészlak melletti utcai sarokon a tanítólak alapjában egy okmány légmentesen lezárt erős üregben befalazva. Ezen iratban megörökítve van az utókor számára, hogy 1906. május 2-án tétellett le az alapkő, hogy mennyi jelenben a község összes népessége, mennyi a reformátusság, ki építette, ki jelenben az egyház lelkésze, tanítója, kik gondnokai, s presbyterei. Ezen megörökítendő okirat mellé az 1. alapkövet, melyen ez áll; L. F. Z. (Lelkész Fábíán Zoltán), letette a lelkész; a 2. alapkövet, melyen ez áll: T. J. T. (Tanító Jindra Teofil), letette a tanító; végül a 3. alapkövet, melyen ez van kifaragva: G. N. L. (Gondnok Nagy Lajos) lehelyezte a gondnok. Ezek mellé helyezettett még 2 alaptégla: egyiken kifaragva: B. N. I. (Biró Nagy Imre) a másikon: É. N. J. (Építő Nagy János) felirattal.

Titeket pedig arra kérlek szeretett hiveim, amidőn felnéztek ezen új épületre, mely a tudomány csarnoka, mindig ajkaitokon legyen

a 233 dicséret 8 verse, s imádságban kérjétek az Istent arra, mit ezen énekvers mond:

„Vigyázzanak a te szemeid,
Ez imádságnak házára,
Ne jöjjenek ítéleteid,
Ennek pusztítására.
Kedvezz e hajléknak,
Hogy sok embernyomnak,
Még unokája,
Lelke szűségéhez képest, amit éhez,
Itt megtalálja.“

Ezen vallásos gondolattal szenteljük ^{te} fel ezen új, diszes iskolát Isten dicsőségére.

Viszont én kérni fogom az Istent arra, hogy vegye kedvesen ezen gyülekezőnek vallásos búzgóságból kifolyó áldozatkésztségét, melylyel maradandó emléket hagyott maga után az utókor számára; kérem az Istent áldja meg az itt letelepedett reformátusságot földi és mennyei áldásaival

Az egyház lelkeszei és tanítói.

I. Lelkészek:

Az egyház legrégebbi anyakönyvének utolsó lapjain található a következő feljegyzés az egyház lelkeszeiről. Ezen feljegyzést szóról-szóra ideiktatom:

„A Tiszteletes Prédikátorok successióját ami illeti, mindnyájan egyenlőképen jól tudják, hogy im ezek voltak (de mindenik keresztnévére és mennyi ideig volt, egyik sem emlékezik):

1. Bükki István
2. Marosi Úr
3. Komáromi Úr

4. Körmendi Úr
5. Fejérvári Úr
6. Körösi Ferencz Úr
7. Görgei Mátyás Úr
8. Sóos Dániel Úr 4 eszt.
9. Körösi Ferencz Úr 22 eszt.
10. Hubai Bálint 2 eszt.
11. Sebesi Sámuel Úr 10 eszt.
12. Vasas Ist. Úr 5 eszt.
13. Ács István Úr 5 eszt.
14. Mogyorósi János Úr
15. Gaál János 11 évig
16. B. Teremhegyi Úr
17. Boncz János Úr 7 eszt.
18. Mikolai András, kezdette hivatalát 1784. ben;
4 évig
19. Gaál János kezdette 1788 márc. 12 én
hivatalát; 3 évig
20. Banáj Mihály m. k. kezdettem a hivatalt
1791 esztendőben; 1796 esztendeig.
21. Boda János kezdette a predikátori szent
hivatalt Ns. Dédi szentegyházban 1796. esztendőben
és folytatta 1803 esztendőig; 7 évet.
22. Kovács József m. k. a prédikátori szt. hivatalt
folytatta 2 esztendőig 1803 és 1804.
23. Nemes Márton Gábor kezdette a hivatalát
a Nemes-Dédi szent ekklesiában mártius 17-én 1805
eszt.; 3 év.
24. Nemes Rádóczy Nagy Ferencz, Galambokról
ide hozatott 1809. ben mártius 16-án; megholt 1810.
esztendőben április holdnapban; 46 éves volt
25. Fodor János Vacantiából Jádrol hozták 1810
esztendőben április 23-án; 1814 eszt. mártius 12 dik
napjáig: 4 évig
26. Tiszt. Ujj János előbb hosszufalvi Preoráns
komáromi Fract. Dadon felszenteltetett nemes-dédi
predikátornak.
27. Nemes Kisfaludról idehozatott Veres István
m. k. márt. 12-én. Ennek idejében égett el az egész
helység ápril. 12-én 1826 porrá, ugy, hogy sokaknak
rajtok valójánál egyebe nem maradt. A Predikátor
Úr is mindenétől megfosztatott, annyira, hogy a lako-

sok egy ideig alamizsnával tartották. Tizenhárom esztendői kinlódás után szép, virgoncz öregségben elrendeltetett Egresre; márt. 12-én 1834. ben el is ment. Utánna következett:

28. Torma Dávid Béczről idejött 11. márt. 1834; meghalt 1835 deczember

29. Bosznai Sándor idejött Nagy-Bajomból 1836 mártiusban; ment Hedrahelyre öt esztendei itt léte után 1841. ben.

30. Kiss Viktor jött Merenyéből 1841 évben; elrendeltetett 11 évi itt léte után Belegbe. 1853. évben április 7-én: helyébe jött Béczből ugyanazon napon

31. Veres István, a 27. szám alattinak fia; meghalt 1862. dik Aug. hónapnak 24. napján. A N. t. egyh. megye a megholt lelkész özvegyét egy évig férje helyében hagyni határozta. T. Veres István özvegye mellett helyettes lelkészképen működtek Vágó Sándor és Becsák Sándor.

32. Begedi István rendes lelkészül rendeltetett s hivatalát kezdette 1863-ik év szept. 12-én; elment 1864. márczius 18 án Istvándiba lelkipásztornak.

33. Becsák Zsigmond jött 1864 mártius 18-án Lábodról; Nemes-Déden lelkipásztor volt 2 esztendeig és 1 hónapig, elment Szobba papnak 1866 április 13-án.

34. Erős Dán; rendes lelkészül rendeltetett a nemes-dédi ev. ref. egyházba ápril. 9-én 1866 évben Jákóban tartott Consistorium által, s itt hivatalát kezdette 1866 év április 15-én; Zádorba ment 1866. év április 19-én.

35 Időközileg, mint helyettes lelkész itt működött Szabó János 1866 jun, 19 től 1867 ápril. 1-ig."

A régebbi lelkészekről ennyi található felírva a legrégebbi anyakönyv megsárgult, szakadozott de még jól olvasható lapjain; s mindezt a történeli hűségért az eredetiről szóról-szóra közöltem az utókor részére emlékezet okáért. Állapodjunk meg egy kissé itt, mielőtt folytatnánk a következő lelkészek felsorolását. A fenti lelkészek feljegyzésénél 1. Bükki Istvántól a

15. szám alatti Gáal Jánosig egy írást tudok megállapítani; igen valószínű ezen papok neveit régi okmányokból s emlékezetből egy kéz írása örökíti meg; A 16. számú lelkésztől kezdve különböző írás mutatkozik, ebből azt következtetem, hogy mindegyik maga vezette be nevét és szolgálati idejét. Itt emlitem fel, hogy az 1899. évben a b.-somogyi egyházak püspöki látogatásáról írt Emlékkönyvben a ns.-dédi egyház történeténél említve van;

„hogy a legrégebbi predikátorok azok voltak, kik a kiskomáromi matriculában említve vannak és pedig 1659-ben Váczi István, 1663-ban Szentlőrinczi László: őket követték Bükki István stb.;“

vagyis ezek után jönnek az anyakönyv lapján feltalálható fentebb közölt papok. Ugyancsak ezen püspöklátogatási emlékkönyvben van fel-
említve, hogy a 9. sz. alatti Kőrösi Ferencz:

„a somogyi egyházak esperese volt 22 évig;“

vagyis ittléte egész idején. Ugyszinte felemlíti a püspöklátogatási emlékkönyv, (de az egyház régi irataiból is kitűnik) hogy a 14. szám alatti Mogyorósi János nevű lelkész:

„a nemes-dédiak a tractus beleegyezése nélkül ön-hatalmulag vitték lelkészül.“

Most pedig nézzük az újabb nemzedék lelkészeit.

36. Lelkészül következik Kiss Viktor, a 30. sz. alatti Kiss Viktor lelkész fia, 1867. évben rendeltetett ide. Ugy látszik, hogy az id. Kiss Viktor igen kedves emlékű lelkésze lehetett a nemesdédieknek; ezt abból lehet következtetni, amikor ugyanis az esperes a gyülekezet tudomására adta, hogy a Superintendentia által a nemesdédi

gyülekezethez rendelt t. Kiss Viktort mindaddig nem engedi a ns.-dédi gyülekezetnél papi szolgálatot teljesíteni, míg az eltávozott lelkésszel az egyház végkép le nem számol; ezen felhívásra az 1867. március 23-án tartott egyházi közgyűlés a következő határozatot hozta:

„hogya T. Kiss Viktor Urat, mint ki Superintendentia által egyházunkhoz rendeltetett rendes lelkészül, ha meg nem adja, akkor sem káplánt, sem semmiféle más olyan féle gyámot mely egyházunkat a papi szertartásokra nézve képviselhetné el nem fogad. Magában értetődően, hogy ezzel a legszörvénhatóbb keserűségét jelenti ki gyülekezetünk és bár nem remélt esetre egyházunk a szomszéd lelkészek hivataloskodásától eltiltatna is, még azon esetre is fentebbi határozatánál megmarad.“

Ezen határozat aláíratott 2 gondnok, 7 presbyter és 30 egyháztag által. Ilyen erős ragaszkodással viseltettek a ns.-dédiek az apa emlékéért a fiú irányában; és ha egy gyülekezet ilyen erős kifejezésekkel válaszol az egyházi felsőbbség meghagyására: ebből azt kell következtetni, hogy felejtethetlen, kedves emlékű lelkésze lehetett a gyülekezetnek id. Kiss Viktor; az apa emlékéért a fiú érdekében mindent elkövet a gyülekezet, hogy minél előbb megnyerje őt. Úgy látszik, hogy az egyházi felsőbbség s a gyülekezet között hamar létre jött a kívánatos békés megoldás, mert az 1867. ápril. 7-én tartott gyűlésen ifj. Kiss Viktor mint helybeli lelkész elnökkölt.

A gyülekezet azonban fiatal lelkészének nem soká örvendhetett, mert fiatal korában szélütés következtében beteggé, s a lelkészi szolgálatra képtelenné lett. Amint az anya-

könyvekből látom, a következő segédlelkészek működtek mellette: Bocsor Lajos 1877. évben; Bartalos Vince, 1878; Fejérváry Gyula 1878; Sütő Lajos 1879; Maár Károly 1880; Nagy Lajos 1881; Császár István 1881. években. Az 1882—1886. években s. lelkészeknek nyoma sincs az anyakönyvekben; a lelkészi szolgálatokat Kiss Viktor maga teljesítette; de már 1887-től kezdve ismét a következő káplánok nyomait találom fel az anyakönyvekben: Jávari Nándor 1887; Horváth Endre 1887—1888; Beke József 1888—1889; ifj. Csire István 1889; Kovács Bertalan 1890; Szigethy Sándor 1891; Écsi Pál 1892. évben, mint helyettes lelkész.

Meghalt Kiss Viktor 1891. október 7-én, 51 éves korában Nemesdédén; özvegye Szabó Teréz, ugyancsak a lelkészlakban meghalt 1893. január 19-én 39 éves korában az özvegyi kegyév utolsó időszakában. Az elhaltak árvaít Nemesdédén lakó nagyszülei vették magukhoz.

37. Mátyás Mihályt választja Kiss Viktor halála után a gyülekezet rendes lelkészül; miután a rendes lelkészeknél mindenütt a régi íratokban azon megjegyzés található, hogy lelkészül rendeltetik a gyülekezetbe, sőt még a 36. sz. alatti Kiss Viktor is a Superintendentia által rendeltetett ide; mindezekből azt lehet következtetni, hogy a nemesdédi gyülekezet első megválasztott lelkésze Mátyás Mihály volt.

Nemesdédi egyház lelkésze volt 1893–1903-ig, innét elment Kisdobszába. Utánna,

38. Németh József inkei lelkészt választja a gyülekezet lelkészéül, ki Inkéről idejött 1903. március 13-án s innét egy évi rövid szolgálata

után 1904. március 13-án eltávozott Hedrahelyre.

39. A nemesdédi egyház lelkésze jelenben Fábíán Zoltán. Életrajzi rövid adatai a következők. Született Somogy megyében a Balaton partján fekvő Őszöd nevű községben 1870. december 11-én, hol atyja ezen időben lelkészkedett; miután atyja 1872. évben Harkányba (Baranyam.) választatott meg lelkészül, a gyermekkor s az ifjúkor idejét Harkányban, a gyógyfürdőjéről hirneves községben töltötte. Elemi iskoláit végezte: Herczegszőlősen és Harkányban. A gimnáziumi iskoláit: I—IV. osztályokat Bonyhádon (Tolnam.) 1881—1885. években, az V—VIII. osztályokat Nagykőrösön 1885—1889. években s ugyanitt nyert érettségi bizonyítványt 1889-ben; a lelkészi tanfolyamot Budapesten végezte 1889—1893. években; a kápláni vizsgát letette Budapesten, 1893. október 17-én, a papi vizsgát szintén Budapesten 1894. október 25-én. Kápláni minőségben szolgált a dunamelléki püspökségben: Tápiószelén (Pestm. 1893. nov. 1-től 1894. nov. 10-ig), Feketehegyen Bács-Bodrog-m., 1894. nov. 1895. február 1-ig), Pakson (Tolna-m.), mint helyettes lelkész működött (1895. febr. 1-től 1895. augusztus 4-ig); innét rövid időre Dunavecserre (Pestm.) rendeltetett (1895. aug. 4-től 1895. szept. 8-ig); ezután Főt. Szász Károly Püspök úr maga mellé, a budapesti fényes egyházba hívta s itt szolgált (1895. szept. 8-tól, 1897. június 15-ig) segédlelkészi és vallástanári minőségben.

Ezen időben Őszödon — születése helyén — a lelkészi állás megüresedett, s meghívás útján ide választatott lelkészül és a multnak

kedves emléke s a gyülekezetnek az irányában tanúsított szeretete folytán a kies Balaton partján fekvő őszödi egyház lelkészi állását elfoglalta, 1897. június 15-én. Őszödön hiveinek szeretete körében töltött 7 évet s őszödi lelkész korában (1899. január 5-én) nősült meg. Majd a nemesdédi egyház küldöttsége felkereste felajánlván részére az üresedésben levő lelkészi állást s 1903. június 15-én ns.-dédi lelkészül megválasztatott. Nemesdédén a lelkészi állást elfoglalta 1904. március 22-én s azóta itt működik.

A nemesdédi egyház feljegyzéseinek tanúsága szerint ő a gyülekezet 39-ik rendes lelkésze, sőt ha a kiskomáromi matriculában említett 1659-ben Váczi István és 1663-ban Szentlőrinczy László nevű lelkészeket is a ns.-dédi egyház lelkészei gyanánt tekintjük, akkor 41 lelkészben kell megállapodnunk.

II. Tanítók.

A lelkészek nevei a legrégebbi időtől kezdve a legújabb időkig megvannak örökítve az egyház irattárában, ellenben a tanítók nevei s működési idejükről sehogy sem lehet világos képet nyújtani. Itt csak azoknak neveit tudom felemlíteni, kik működésének nyomait feltalálom a régi jegyzőkönyvekben.

Az 1805. év jegyzőkönyvében említették Sütő Ferenc nevű tanító, de hogy mennyi ideig működött itt, adatok hiányában megállapítani nem lehet. Az 1806. évi jegyzőkönyvben említés tétetik Darányi Sándor nevű tanítóról,

ki 1806. év március 3-án érkezett Dédre, a pápai collegiumból; eltávozásának ideje nincs feljegyezve. Az 1823. évi jegyzőkönyvben Benkő József tanító van megemlítve; itteni működéséről több feljegyzés nem található.

Most egyszerre 40 esztendőtt kell figyelmen kívül hagynunk, mert 1863. évtől kezdve vannak feljegyezve a tanítók: Nagy Károly 1863-tól 1869-ig, Czakó Gábor 1869—1873., Izsák Lajos 1873—1874., Kuthi István 1874—1898., mint rendes tanítók működtek. Gyenge Aladár az 1898—1899. iskolai évben helyettes tanítóképen szerepelt; Szentpétery Pál 1899—1900. iskolai évben rendes tanítókép: Makay Márton az 1900—1901. tanévben segédtanítói minőségben itt szolgált.

Jindra Teofil a nemesdédi ref. egyház jelenlegi tanítója. Rövid életrajzi adatai a következők. Született 1877. február 12-én Uljanikban (Pozsegam.) a gimnáziumot és tanítóképezdét elvégezte Csurgón, ugyanitt nyert tanítói oklevelet 1898. évben. Helyettes tanítói minőségben Helesen töltött egy évet, 1898—1899., innét Kiskovácsiba választatott meg rendes tanítónak, hol két évet szolgált 1899—1901; ezután a nemesdédi ref. egyház megválasztotta. Nemesdédre jött 1901. augusztus hónapban s azóta itt működik. A tanítás terén való szorgalmas munkálkodása mellett fáradhatatlan tevékenységgel működik a község anyagi és szellemi felvirágzásán is; mint a nemesdédi hitelszövetkezet könyvelője s a nemesdédi népkönyvtár könyvtárnoka a nép anyagi és szellemi ügyeinek munkálása terén népének igazi tanítója, útbaigazítója.

**A születések, esketések és halálozások kimutatása
1762—1905. évekről s ezekből levonható szomorú
következmény.**

Év	Születés	Esketés	Halálozás	Év	Születés	Esketés	Halálozás
1762	11	3	7	1791	46	13	15
1763	12	—	3	1792	44	13	17
1764	6	6	4	1793	39	8	26
1765	10	1	5	1794	40	6	18
1766	13	—	4	1795	33	12	20
1767	18	1	1	1796	36	8	14
1768	30	—	8	1797	41	9	51
1769	29	11	7	1798	47	13	18
1770	28	8	11	1799	37	7	10
1771	31	5	19	1800	40	3	27
1772	25	11	13	1801	41	10	26
1773	29	13	9	1802	40	11	18
1774	36	7	6	1803	27	7	45
1775	28	4	13	1804	38	15	58
1776	26	10	11	1805	40	14	25
1777	27	8	7	1806	34	10	20
1778	26	5	7	1807	34	13	26
1779	24	10	12	1808	47	12	28
1780	30	6	8	1809	42	4	27
1781	12	4	7	1810	32	19	36
1782	31	7	37	1811	41	13	30
1783	23	—	13	1812	39	8	41
1784	37	7	20	1813	35	9	14
1785	56	5	22	1814	35	6	12
1786	41	20	32	1815	29	4	36
1787	36	15	22	1816	29	11	32
1788	50	16	39	1817	24	7	33
1789	53	21	27	1818	34	16	33
1790	59	18	28	1819	46	15	32

Év	Születés	Ésketés	Halálozás	Év	Születés	Ésketés	Halálozás
1820	29	7	20				
1821	35	10	25	1855	30	3	50 { colera
1822	34	4	17				
1823	36	18	35	1856	30	16	28
1824	35	11	20	1857	41	12	27
1825	32	17	30	1858	37	9	28
1826	41	8	38	1859	26	3	32
1827	32	9	25	1860	28	7	20
1828	37	11	47	1861	12	14	30
1829	36	13	18	1862	24	8	25
1830	32	10	25	1863	30	9	25
1831	33	10	27	1864	27	6	12
1832	30	13	20	1865	17	7	20
1833	45	9	24	1866	22	11	21
1834	34	11	35	1867	26	8	26
1835	34	18	46	1868	39	14	23
1836	40	17	35	1869	35	15	30
1837	42	9	24	1870	24	10	26
1838	46	23	32	1871	43	11	28
1839	50	4	30	1872	25	14	34
1840	38	8	30	1873	22	6	26
1841	34	10	29	1874	24	12	34
1842	40	12	37	1875	36	6	30
1843	48	17	25	1876	30	12	27
1844	28	15	16	1877	30	8	34
1845	41	16	42	1878	22	11	28
1846	38	14	28	1879	27	5	30
1847	36	9	37	1880	31	5	30
1848	40	11	58	1881	30	6	32
1849	26	10	31	1882	25	3	36
1850	43	19	27	1883	22	8	17
1851	30	17	35	1884	25	3	16
1852	48	15	25	1885	23	—	32
1853	57	12	34	1886	24	12	33
1854	26	2	33	1887	23	8	15

Év	Születés	Esketés	Halálozás	Év	Születés	Esketés	Halálozás
1888	22	4	27	1897	15	2	15
1889	19	5	32	1898	20	6	20
1890	12	1	14	1899	11	5	17
1891	10	8	15	1900	12	5	23
1892	12	7	21	1901	15	3	26
1893	10	9	16	1902	14	5	18
1894	18	7	25	1903	8	3	16
1895	16	3	22	1904	10	10	20
1896	13	7	16	1905	12	5	20

Hogy a születések megdőbbentő csekély állapotáról még világosabb képet nyerjünk, családonként a vagyoni helyzet feltüntetésével közlöm az egyház népességének pusztulásáról szóló (1905. évben felvett) rendkívül érdekes, de szomorú és megdőbbentő, sőt kétségbeejtő kimutatását:

	B i r t o k			Összesen
	1—10 holdig	10—30 holdig	30 holdon felül	család
Családok száma :				
kiknél több van két élő gyermeknél	9	5	7	21
kiknél két élő gyermek van, vagy kettőnél kevesebb	57	46	14	117
gyermek nélküliek	38	9	6	52
Összesen :	104	60	26	190

Midőn ezen kimutatásokat elkészítettem, figyelmes átolvasás után elhalványodtam, megdöbbenve tekintettem a jövő felé, letettem a tollat kezemből, . . . később felvettem a tollat, hogy a kimutatás gyászos következményeit leírjam, de ekkor meg azon keserű gondolatokkal összetörtem e papíron a tollat, hogy nem írok egy belül sem ezen kimutatás végére, ne tudja meg senki az én lelkem gyötrelmeit, hiszen ezen megdöbbentő számok kétségbeejtően beszélnek s fennhangon hirdetik a magyar reform. népem a te pusztulásodat. De ha még tudnám magam azzal vigasztalni, hogy máshol ilyen szomorú látvány nem tapasztalható, ez némi megnyugtatásomra szolgálna de most már egész Dunántúlon kisebb-nagyobb mértékben mindenfelé mutatkozik a veszedelem, sőt újabban felütötte fejét e baj a Tiszán túl is: mindenfelől érkeznek országszerle a szomorú hírek, hogy pusztul a református magyarság. Nem akartam tehát semmit sem e kimutatás után írni, mert ha református magyar népem szemed van, úgylis látni fogod e sorok olvasása után a pusztító veszedelmet; ha van a jóra erkölcsi érzéked, úgylis meghallod az enyészeti angyalának a megsemmisülést hirdető, elrettentő dörgedelmes szózatát. De mégis arra gondoltam, hátha lesznek olyanok, akik tudni óhajtják azt, hogy mit éreztem én e kimutatás elkészítése után; e végből kezembe veszem az érzelem vihara következtében összetört tollat s megörökítem azon bánatos gondolatokat s gyötrelmes érzelmeket, melyek tomboló vihként lépték, szaggatták az én bánatos keblemet; hátha te is ref. magyar népem velem együtt átérzed a lelket emésztő,

szívet gyötrő fájdalmat: mint a terhes felhőből támad a szivárvány fénye, épen úgy a te lelked keserűségéből, terhes felhőiből fog támadni az újjászületés fénye, csillaga.

Hát tudd meg, hogy ez a vihar terhes felhővel, eget s földet megrázó menydörgéssel tört ki keblemben; mint a dühöngő zivatar, a fákat gyökerestől tépi ki, a mező viruló ékességeit kopárrá tarolja le, s mindent ami útjába áll elpusztít, s utánna gyászos siralom támad, épen ilyen megrázó keblem vihara; mert ha a jövőbe nézek, anyaszentegyházunk jövő mezején minden viruló ékességet letarolva látok, egyházunk tagjait gyökerestől látom kitépve; s a mostani gyászos felhők pusztító viharai után elképzelni mást nem tudok a jövőben, mint anyaszentegyházunk letarolt mezejét. De a pusztulásnak minő gyászos, siralmas mezeje ez!!

Mig 1852. évben egyházunk népessége (névtár szerint 944 lélek volt) ebbe valószínű, hogy benne a szórvány: (Vése, Vrázsló, Nemesvid, Sz.-Dencs, Csákány, Simonyi;) számítsunk 150 lelket a szórványra levonva a vidék reformátusságát, Nemesdédre esik 800 lélek körül; s most félszázad múlva egyházunk népessége már a 600 lelket nem üti meg, hanem e szám alatt van. Hát hol van a hiányzó 200 lélek? — vessétek össze 1870-től 1905-ig a születések és halalozások adatait, megtudjátok, hogy elfogyott, elpusztult; pedig a természet törvénye szerint növekedni kellett volna s az 800 lélek félszázad alatt könnyen lehetne ezer lélek.

De nem csoda, hogy a félszázad alatt egy-pár száz lélekkel elfogyott egyházunk népessége, hiszen 1852. évben 941 lélek után a születés

hiszen 1852. évben 941 lélek után a születés még 48; 1853. évben 57 a születések száma; addig most 1903. évben 8: 1904. évben 10, míg 1852. évben (névtár szerint) 78 volt az iskolások száma addig ma 38 tanköteles van, Látva ezen pusztulást, úgy tűnik fel, mintha menydörgések között harsogó szavak kíséretében hallanám Istennek eme rettenetes ítéletét:

„Eltörölöm az embert, akit teremtettem, e földnek színéről, mert bánom, hogy teremtettem.“

Ennek az isteni átoknak bekövetkezését látom a jövőben megvalósulni s ezen elrettentő szavak szemmel látható megvalósulása már is romlással, a jövőben pedig elpusztulással fenyegeti reform. anyaszentegyházunkat.

Abban a tomboló, pusztító viharban, melyet magam körül látok, úgy tűnik fel, mintha egy másik hatalmas isteni szózat ezt mondaná:

„Ime én ma előttökbe adom mind az áldást, mind az átkot“

vagyis a fenti születések és halálozások kimutatásában hallom ezen isteni szózatot hangzani. Ha van benned romlatlan érzék, ha a jövőbe tudsz beletekinteni, ha érzed, hogy nem akarsz eltöröltetni a föld színéről, hanem nagy, nemes hivatás vár rád a jövőben, akkor Ábrahámnak tett isteni ígéret, következtében megsokasodol és a te néped örökség szerint fogja bírni e földet, ekkor az isteni kegyelem engesztelő arcát fordítja feléd, választott népe leszel Jehovának, mint hajdan Izrael népe; körülvesz téged az Isten mindennemű áldásával megerősít, nagy hatalmas, virágzó néppé leszel: ebben lesz a te áldásod.

Ha ellenben az eddigi úton haladsz, öröm virágai nem nyillanak számodra, reszkető kezeid, tántorgó lábaid gyengéd, szerető ápolásban és bánásmódban az öregség napjaiban nem részesülnek gond, bánat epeszi lelkedet, házad, birtokod — gyermeked nem léteiben — idegen kézbe kerül; calvinista vallásod, magyar hazád általad is pusztul. Mig e hazában a többi nemzetiség (német, román, tót stb.) mind szaporodik, növekedik, csak Te pusztulsz magyar népem; tudod-e, hogy mit jelent ez? Az idegen nemzetiség felülkerekedik, elnyom; ezer éves alkotmányodtól, nyelvedtől, háromszínű zászlód-tól, édes hazádtól megfoszt; mert amelyik nép-faj pusztulófélben van, nyelvét alkotmányát, az őseiktől örökségül rámaradt hazáját nem tarthatja fenn, hanem azé a jövő, amelyik nép-faj, erőteljes nemzedékkel dicsekedhetik és ha nem érzed kebledben a vihar tombolását közeledni s ha a jövőben is így pusztulsz, akkor magad választod az átkot magadnak, az örök halált.

A pusztulásnak megrázó képei még mindig előtttem vannak, keblem még mindig ezen vihar hatása alatt áll s végre az én bánatos lelkemnek titkon azt sugja egy hang: te reform. magyar népem tekints a jövőbe s lásd mi vár rád; a 900 lélekből lett 600; majd a mostani 600-ból nemsokára 500 lesz; azután 400, 300, 200 és végre 100; ezután pedig a végpusztulás, enyészet következik be; ez lesz a te jövőd.

Ha ez tovább is így megy — mint eddig — leolvasom a jövőből eme rettenetes szöveget, ami lelkem előtt lebeg: a református egyházak templomai lesznek azon gyászos emlékoszlopok, amelyek hirdetni fogják, hogy élt ebben az

országban értelmes, felvilágosult magyar református nép, mely önmagát kiirtotta elpusztította. Ne adja az Isten, hogy a mi templomaink ilyen siralmas emlékoszlopok legyenek!!!

A születések és halottak kimutatásának végén ezen gondolatok és érzelmek vihara tépte bánatos lelkemet.

És ha lelkemnek fájdalmát előtted kiöntöttem, hál most válassz nemzetem, ref. népem: az élet áldása kell-e, vagy az elpusztulás átka?

Az egyház részére tett hagyományok és ajándékok felemlítése.

Hogy a legrégebbi időben kik által miféle hagyományok és ajándékok tétettek az egyház részére, erről számot adni feljegyzések hiányában most nem lehet, annyit azonban hiteles okmányok alapján tudunk, hogy a 18. század második felében több olyan buzgó hive volt a ns-dédi egyháznak, ki egyházáról nem feledkezett meg s nevét ezáltal örök emlékezetben hagyta maga után. Miután igen érdekesek a hagyományozásról szóló végrendeletek de tekintve azt is, hogy egypár év múlva ezen régi iratok olvashatatlanokká válnak: ennél fogva a hagyományozásról szóló végrendeleteket szóról-szóra emlékezet okáért ideiktatom.

1. Legrégebbi időről maradt fenn Nemes Király Ferencz végrendelete 1769. évről, mely így szól:

„Atyának, Fiúnak és Szent Lélek Istennek nevében Ámen. Én Nemes Király Ferencz testemben bágyadt és beteges, de elmémben ép és egészséges lévén, meggondoltam Esaiás Szent Prófétának ama

mondását: Rendeld el a te házadat, mert meghalsz, mely szent mondást előttem viselném minekelőtte Lelkem testemtől megválnék és testem az ő annyának a földnek, amelyből vétetett megadattatnék kívántam ilyen utolsó rendelést tenni.

Mivel az én szüleim a Nemes-Dédi Helvetica Confessiön levő szent Ekklesiának kebelében az igaz orthodoxia hitben föl neveltek engemet és abban mindez óráig állhatatosan megmaradtam azon szent Ekklesiához való égő szeretetemből s buzgóságomból igaz hitem és vallásom bizonyos kegyéül hagyok ugyan az N-Dédi szent Ekklesiának bizonyos szántóföldeket örökben és átok alatt leendő meg nem változtatás alatt, úgymint: A Felső, vagyis Várföldi Mezőben őszi vetés alá való három darab szántóföld vagyon, melyeknek felső szomszédja idősbik Szabó Pál, délről pedig Jószan Ferenc Ugyanazon mezőben vagyon egy hold föld, ennek északról Sebe Mihály délről ugyan Jószan Ferenc a szomszédja. Kis Háztnál vagyon szél sorjában dülő egy darab szántóföld, ennek egyfelől Czebe János, más felől pedig Cseke Pál a szomszédja. Ellenben, minthogy Nemes néhai Királ Lőrincz, aki nekem az édes Atyám néhai Nemes-Dédi nemes Királ István Ágán, vagyis lineáján osztályos Atyámfia volt és egész Jussa én reám szállott annak magvaszakadásáru, az említett Szent Ekklesiának Hite gyümölcsének megmutatására némelly szántóföldeket hagyott nevezet szerént a szent egyház mezején magam és ifjabb Királ András szántóföldei között fél holdat, Fűzes fölött egy holdat, melynek felső szomszédjai néhai Czele Királ István maradékai, alszélről én magam Királ Ferencz vagyok szomszéd; Csonka szélben adott három darab földet, itten főlészélről vagyis éjszakraul Stephaics György, alrészről pedig idősbik Czebe János a szomszéd.

Kis Hártosi Divertikulumban egy tagban vagyon három kisleludra vezető utra dülő szántóföld, itten napkeletről vagyon mellette az Ekklesiának magam által testamentumban hagyott és megerősített; napnyugatról pedig Czebe Pál szántófölde.

Hásutra napkelet felé dül két hold, itten főlészélről néhai Szabó János maradéki föld, allrészről

Czelle Királ István hasonló sz. dülő földre helyeztetik; s ezen földeknek öröksége engemet, mint legközelebb való vért illetett volna, de mivel jól tudom, és jó lelkiismeretből meg is vallom, hogy a most elűlszámlált földeket Istenben boldogult Királ Lőrincz Bátyám a n-dédi Helv. Confession lévő ekklesiának hagyott, arra való nézve én is ezen utolsó óráimon lévén, megirt édes Bátyám rendelését minden részeiben megerősitem és állandóvá teszem, ugyhogy senki az én édes Bátyám Királ Lőrincz rendeléseit semmi szín és ok alatt föl ne bontsa, sem a szent ekklesia Lelki tanítóit ezen földek békességes ususában ne háborgassa. Ellenben mindenek tudtára légyen, hogy ezen földek az én nemessi Királ Familiámrul általam és Királ Lőrincz által hagyattak az Ekklesiának. Melynek nagyobb bizonyására tettem a fölyebb irt utolsó Testamentum Tételemet az alább irt Nemes személyek előtt. Nemes-Déd 21. Januáris 1769. Coram me Francisco Körösi. Coram me Joanne Kultsár, Stefaics György, Nagy György; mi előttünk Nagy István, Lukács György, Sebe Mihály, Szabó Ferencz.“

2. végrendelet Nagy Mártonné, Fakó Katalin tette 1769. évben, mely így szól:

„Én alább is megirtt Nemes Fakó György természet szerint való Leánya adom Emlékezetül mindenneknek, akiknek illik, hogy a Nemes-Dédi Szent Ekklesiának, kinek kebelében nevelkedtem, magam jó szántából Isten dicsőssége eránt forró buzgóságomból kiosztatott Nemesi portionból örököül ajándékoztam s adtam Vékony-Völgyében egy fél hold földet, melynek felső szomszédja Takács Ádámné Fakó Sára Testvérem, alól pedig Dél felől reaforgó földek vagynak. Melynek nagyobb bizonyására adt m magam tulajdon kezem + vonásával megerősített leveletem. An 1769. Die 5 Februárii Nemes-Déden Nagy Mártonné Fakó Katalin +

Coram me Johanne Gaal V. D. Ministro N. Dediense.“

3. Végrendeletet Takács Ádámné, Fakó

Sára tette 1770. évben; mely következőképen szól:

„Én alább megirt ugyan N. Fakó Györgynek természetszerint való leánya magam jószántából örökül ajándékoztam s adtam, ugyan vékony-völgyében Néném Asszonnyal megosztott jussomat egy fél hold földet a Nemes-Dédi Sz. Ekklesiának, melynek felső szomszédja N. Körösi János Uram. Melynek nagyobb bizonyására adom ezen magam + keze vonásával megerősített Levelemet.

An 1770. die 6. ta Maj. Nemes-Dédiensis. Takács Ádámné Fakó Sára +

Corám nobis. N. Király András; Nagy Ist.; N. Kultsár János N. Szabó János; Takács Ádám; Kis Mihály Inkei; Czippán András Inkei; Berkes György Inkei; Rakasi Pál Egyházfia.“

4. végrendeletet Nagy György tette 1775. évben, mely a következő:

„L. S. Én alább is megirt Nagy György adom emlékezetül mindeneknek, kiknek illik, hogy a Nemes-Dédi Ref. Szt. Ekklesiának, kinek kebelében gyermek-ségemtől fogva nevelkedtem magam jó szántából Isten dicsősége eránt forró buzgóságomból örökül hagytam, testáltam Vékony-Völgyében egy darab földet, félholdat, melynek felső szomszédja Nemes-Kisfaludban lakozó Toot Márton, alul pedig Dél felül magam földjei. Mellyet soha az én maradékim semmi uton módon tovább magokénak nem tarthatnak. A 1775. die 15. ta Juno. Nemes-Déden. Coram nobis. Johanne Gaál V. D. Mist. Nagy György, Nagy Gergely, Király András Curator Eccles. Nagy István. Szabó János Jurassor. Nagy József curator eccles. Stephaits György: Rákos Pál egyházfia N. Kultsár János eskütt.“

5. végrendeletet tette Tizedes Julianna, Stefits György házastársa 1782. évben, mely végrendelet így szól:

„Estractus Testamentalis beate defuncta Julian. Tizedes. Én alább megirt, noha testemben beteges,

de elmémben még most ép és egészséges, ami nemű javaim vagynak azokról rendelést teszek (nevezett szerént) 1. Nemes-Dédi mezőn a Hideg kuton fellyül vagyon egy darab földem, kinek fellyül N. Jakab József, alól pedig N. Kultsár Mihály szomszédoltatnak, azt hagyom és testálom a n.-Dédi Ekklesiának. A felső mezőn is egy irtás földemet ennek is felső szomszédja N. József alsó pedig N. Fakó Familia ezt is hasonlóképen a N.-Dédi Ekklesiára hagyom. Melynek szentül való vég állására saját kezem kereszt vonásával itt levő emberséges emberek előtt adom ezen Testamentalis Levelemet Actum N. 15. Auguszt 1782. Én N. Tizedes Julanna N. Stefits (György Házass Társa. Én előtt: Pap István előtt; Én előttem N Kultsár István előtt Coram me Stephano Gergye Holtus simég. Jurató m. p.“

6. végrendeletet tette Stephaits István 1787. évben, mely végrendelet így szól:

„Nemes Stephaits István Úr testamentumi rendelése, Anno 1787. Die 6. a. Febr. A Nemes-Dédi Reformáta Szent Ekklesiára rendeli azon földét, mely vagyon a vékony völgyben, dől Merkére, melynek szomszédi alól ns. Stephaits Gábor, felől Nemzetes Stephaits Miklósné Asszony. Nemes Stephaits István, Nemes Stephaits György. Mikolai György akkori nemes-dédi Lelki Pásztor jelen léteben. Nemes Szabó János, Nemes öreg Kultsár István jelenlévők.“

7. végrendeletet tette Tizedes Katalin, Kultsár János özvegye, mely végrendelet a következő:

„Alább irtt adom tudtára mindeneknek, akiknek illik, most vagy jövőendőben illeni fog: hogy testemben ugyan nyavalyás és beteges, de elmémben ép és egészséges lévén, mindeneknek előtte az én bünes Lelkemet Istennek, Testemet pedig a földnek, mint Anyának ajánlom. Hátragyandó világi javaimról pedig azonban ilyen egyenes helyes dispositiót tenni kívánok. És ugyan 1. Az Isten ecclesiájához való buzgóságomtól viseltetvén a Nemes-Dédi sz. Ekklesiának a Dana Hegy melletti Felső vágás szőlőmet hagyom és testálom.

2. A nemes-kisfaludi ecclesiának pedig az ugyanott levő alsó vágást és a megyesnél levő darab szántó-földemet ez órában testálom és hagyom örököszen, kirekesztvén azokból minden Atyámfiait annihilálván vagy megsemmisítvén az Atyafiaknak ezelőtt általam adott Testament Levelemet, melyet azoknak erőltetésekre és rajtam tett erőszakoskodásokra nézve tselekedni kéntelenítettem. Mely fenn irtt Jóságomat a fen irt és megnevezett Reformáta Ekklesiak szintén oly jussal és haszonnal, mint én magam birtam, örökre birhassák.“

A 3., 4., 5., 6., 7. pont alatt rokonainak hagyja örökségül vagyonát, mely pontok felsorolását kihagyom. Végül a végrendeletet a 8. ponttal berekeszli:

„Mindezen fenn irt javaimat és jóságomat hagyom és testálom jó lelkiismeretből és indulatból azoknak, akik már fenn meg nevezettek. A többi javaimból pedig Atyámfiái és feleim szabadon minden pert, patvart és igazságtalanságot eltávoztatván osztozzanak egyenként. Melynek nagyobb elhitelére és meg állandó erejére nézve adtam ezen Testamentalis Levelemet a jelenlévő emberséges emberek előtt, tulajdon nevem után tett kezem kereszt vonásával és nemes helységünknek szokott pecsétjével megerősítve. Sig. Ns. Déd d. 9. a. aug. 1799. Tizedes Katalin, mint Nemes Kultsár János özvegye Mi előttünk. N. Körössy Ferencz, N. Lukács Ferencz. N. Király János, Pandur János, N. Kultsár Pál. Per Josephum Horváth Loci Notarium Véseiend.“

8. végrendeletet tette Stephaits Gábor 1834. évben mely a 6. sz. alatt megnevezett Stephaits István végrendeletén olvasható eképpen:

„Édes Atyám N. Stephaits Pál boldogult emlékezetű Stephaits István testvérje halála után a nekem eső föld, mint törvényes örököst illetvén, én szabadon, erőltetés, rábeszélés nélkül hagyom javam, és ajánlom a Nemes-Dédi Reformáta Ekklesiának Nemes-Dédén Junius 22-én 1834. N. Stephaits Gábor, N. Lukács

Áron Curát. N. Kulcsár Mihály kurátor. Ns Cseke Sándor jegyző; Ns Király Károly; Ns Kucsár Sámuel, Ns Nagy Ferencz.“

Ezen végrendelet után a következő megjegyzés van írva:

„A rendes időben való nem gondoskodás miatt megsemmisült.“

Ennyi végrendeletet találtam a régi iratok között, s félszázad alatt a vallásos buzgóságnak igen szép megnyilakozása ez. Igen sajnálatra méltó, hogy az ilyen — szépen megindult — végrendelezések s ajándékozásoknak az utóbbi időben folytatásai nem történe az egyház javára, pedig igen kevés jó akarattal a népesedés számában pusztuló egyházunkat fel lehetne virágoztatni s a jövő nemzedék számára boldoggá tenni. Csak ne említsünk mást, mint azt, hogy a gyermeknélküli családok száma gyülekezetünkben 52, és ha az ilyenek nevöket gyermekek hijján nem tudják megörökíteni az utókor előtt, legalább az egyházzól ne feledkeznének meg, hogy nevök a fenti kegyes adakozók neveivel örökké fenmaradnának.

Az újabb időben történt kegyes adakozások a következők.

Nagy Imre 1882. évben toronyórára hagyományozott 1000 koronát.

A vallásos buzgóságnak igen szép megnyilatkozása s párját ritkító szép ajándékozás volt az, midőn Nemes Lukács Károly és neje 1898. évben 1200 korona értékben egy csinos kiállítású orgonát állíttattak be a templomba. Nevét e buzgó házaspár nemcsak ismerőssé tette e vidéken, hanem megörökítette az utókor

előtt. Ugyancsak Nemes Lukács Károly 1900. évben egy gyönyörű kiállítású »Aranykönyvet« vett az egyház számára, melynek lapjain az egyház jóltevőinek nevei emlékül megörökítettnek. Ezen buzgóságát tetézte azzal Nemes Lukács Károly, hogy 1905. évben egy diszes kiállítású márvány urasztalával diszítette fel a templomot. Most pedig a buzgóságának újabb jelét tünteti fel e könyv, mert a nyomdai költségek egy részét ő fedezi s áldozatkészségéből lát e munka napvilágot. Vigye el e könyv az ő nevét messze, messze, hogy máshol is olvasván e könyvet, követhessék az ő példáját. Adjon az Isten anyaszentegyházunknak több ilyen buzgó családot, mint Nemes Lukács Károly és neje s e család neve és áldozatkészsége legyen megörökítve, mint követendő példa az utókor előtt.

Az orgona beállítási költségekre a hivek magok között gyűjtöttek 1898. évben 400 koronát; a kegyes adakozók nevei az egyház aranykönyvében feljegyezve s megörökítve vannak.

Az 1902. évben a nők önmagok között egy gyűjtést rendeztek egy keresztlő kanna és tálca részére; ezen gyűjtésből bejött 184 kor. 40 fillér; s a keresztlő készlet Singer Ferenc pápai ékszerész üzletében vétetett 110 korona értékben; a szállítási s egyéb felmerült költségek levonása után megmaradt 70 kor. 06 fillér a Nemes-Dédi Hitelszövetkezeti pénztárba helyeztetett.

Ugyancsak az 1902. évben özv. Nagy Ferencné sz. Lékács Lidia egy bársonyterítőt aranyrojtval s arannyal hímelve ajándékozott 92 korona értékben az egyháznak, mely a

keresztelési készlet takarójául szolgál. 1906. évben özv. Szabó Simonné 300 korona értékben díszes urasztali terítőt ajándékozott.

Minden hagyományozásokat és ajándékozásokat örömmel említettem fel e könyv lapjain. Az ajándékozók nevei s adományai legyenek megörökítve az utókor számára s emlékek mint világító szövétnékek tündököljenek előttünk, hogy mi is ezen megvilágosított úton haladhassunk.

Az egyházi adót fizető családok kimutatása s az adózás módozatainak felemlítése.

A református családok felemlítésénél irányadóul vétetik az 1905. év, mely a jelen helyzetet tünteti fel.

I. Rendes egyházi adót fizető családok.

Bognár Zsófi	Lukács Károly
Nagy István alsó	özv. Nagy Ferencné
Biró Lászlóné ör.	Jakab János ör.
Biró László ifj.	Jakab János ifj.
5 Kápolna László	25 Cseke Imréné
Pál István	Molnár Józsefné
Kási Lajos	Jakab Illés
Pál János ifj.	Szabó József kádár
Nagy Gergely	Lovászi József
10 Nagy Imre s.	30 Lovászi Dávid
Petrics Jánosné	özv. Király Györgyné
Zsebe Jánosné	Király Mihály
Nárai János	Pap Dávid
Fakó Józsefné	Pap József
15 Mayer Jánosné	35 Pap Lajos ifj.
Kulcsár József alsó	Pap Mihály
Szabó Imre alsó	Biró József
Kercsmár József	Göbölös József
Fakó Lajos	Varasdi Kálmán
20 Cseke Lajos	40 özv. Szabó Simonné

	özv. Kulcsár Ferencné		Varasdi Sándor
	Szabó Julia		Lovasi Dániel
	Kulcsár Viktor	85	Nagy József
	Szabó György		Lukács Viktor
45	Józan Károly		Nagy Dénes
	Takács József		özv. Nagy Józsefné
	Nagy D. Lajos		Szabó József gál
	Kulcsár Erzsébet	90	Kovács József
	özv. Nagy Ferencné		Környei József
50	Király Károly		Kistót Imre
	Nagy Sándor		Nagy Imre takács
	Lukács Antal		Nagy Lajos Károly
	Nagy Lajos ifj.	95	Környei Vendelné
	Kulcsár Imre		Pandur Dávid
55	Nagy Sámuel		Szabó Boldizsárné
	Fakó Mihály		Nagy Lajos ör.
	Lukács Sándor dombi		Egri István
	Szabó József molnár	100	Nagy Viktor
	Nagy János ifj.		Berke János
60	Körösi Sándor		Szabó Lajos felső
	Kulcsár Sándor ör.		Pál Imre
	Lepossa György		Bodródi Sándor
	özv. Körösi Sándorné	105	Bodródi Viktor
	Kulcsár József felső		Bodródi Ferenc
65	Nagy Illés		Körösi József
	Kulcsár Gergelyné		Kása István
	Németh János		Szabó Kálmán
	Szabó László felső	110	Dani János
	Szabó András		Nagy György
70	Horváth István		Halászi Péter
	Fakó Kálmán		Berta István
	Nagy László		Horváth Pál
	Kulcsár Dávid	115	Szabó Jánosné
	Polcs Péterné		Cseke Erzsébet
75	Horváth Lajos		Cseke Dávid
	Patak János		Kulcsár Sándorné
	Polcs Lajos		Cseke József
	Bodródi Lajos	120	Zarka József
	Bodródi János		Szabó Imre gál
80	Szabó Ferenc aszt.		Komáromi Dávid
	özv. Szabó Istvánné		Szabó Lajos K.
	Nagy Dávid		Szabó Imre

125	Tóth Gergely József	Lukács Ferenc
	Király Ferenc	Szabó László alsó
	Stephaics József	160 Varasdi Károly
	özv. Nagy Imréné	Karnics János
	Nagy István	Szabó Áron
130	Horváth Károly	Tóth Józsefné
	Nagy Imre belső	Pandur Lajos
	Hegedüs Vendel	165 Lukács Dénes
	Szabó Károly	Virág János
	Vecsei János	Papp László
135	Szabó Ferenc	Király András
	Lukács János	Cseke Imre Sándor
	Ihász Lajos	170 Pap Lajos
	Jakab József	Bali Ferenc
	özv. Stephaics Jánosné	Kulcsár Péter
140	Stephaics Imre	Kulcsár István
	Stephaics Imréné	Kápolna János ör.
	Farkas Imre	175 Pakó Sándor
	Kulcsár Lajos	Pál János
	Cseke Sándor felső	Pál Ferenc
145	Lukács Imre közép	Halászi Imre
	Szabó Mihály	Cseke Béni
	Kápolna János ifj.	180 Cseke Sándor alsó
	Lukács József	Cseke László
	Jakab Gábor	Pakó Sándor ifj.
150	Lukács Sándor	Kulcsár Mihály
	Antal József	Nagy Mihály
	Mátyás Ferenc	185 Józán Imre
	Cseke Mihály	Virág Gyula
	Nagy Gergelyné	Horváth János em.
155	Cseke Imre	Tóth Mihály
	Cseke Ferenc	Gál Kálmán
	Nagy Bálint	190 Szabó Antal

Az itt felsorolt 190 család vagyoni állapota a következő:

Birtok nélküli családok száma:	41
1 hold földtől 10 hold földig családok száma	58
10 " " 20 " " " " "	34
20 " " 30 " " " " "	24

Átvitel: 157

Áthozat : 157

30 hold földtől	40 hold földig	családok száma	15
40 „ „	60 „ „	„ „	10
60 „ „	100 „ „	„ „	4
100 hold földön felüli			4

Összesen család : 190

A református hivek birnak összesen 3040 kat. hold földet.

A fentebb kitüntetett 190 családban van 450 adozó (urvacsorázó) lélek. Az egyházi adófizetés a következő kulcs szerint történik; minden egyes urvacsorázó lélek fizet $\frac{1}{4}$ pozsonyi mérő rozsot, $\frac{1}{8}$ pozsonyi mérő kukoricát, $\frac{1}{16}$ pozsonyi mérő zabot, lélekpénz címén 60 fillért, borpénz címén 50 fillért, munkaváltáság címén 50 fillért. Minden egyes család kinek 5 hold földjénél több van, tekintet nélkül a lélekszámra, fizet egy kocsi felvágott fát természetben, vagy pénzértékben; az 5 hold földön alóliak egy urvacsorázó lélek után fizetnek fapénz fejében 40 fillért.

Ez a rendes egyházi adó, melyből az egyház hivatalnokai fizettetnek ki; amennyiben a maradvány nem elég az egyház közszükségletei fedezésére, kivetés eszközöltetik. A kivetés összegének egyik fele urvacsorázó lélek után, a másik fele birtok után lesz kiróva a hivekre. Az utóbbi években a következő kivetések voltak: 1901-ben 400 korona, 1902. és 1903. években szintén 400—400 korona, 1904. évben templomrenoválásra 600 korona. Az 1905. évre kivetés nincs.

A II. osztályba tartoznak azon családok vagy azok tagjai, kik 60 fillér egyházi adót fizetnek egy urvacsorázó lélek után, egyebet

semmit. Ide sorozza a presbyterium azon egyháztagekat, kik nem képesek a rendes egyházi adó megfizetésére, nevezetesen vagyontalanokat, keresetképtelen öregeket és a cselédeket. Az 1905. évben a következők soroztattak ezen osztályba:

Biró József	háztól 1	Kulcsár Mózes	háztól 1
Fakó Mihály	» 1	Bertók György	» 4
Horváth Lajos	» 1	özv. Kulcsár Dávidné	» 1
Bodródi János	» 1	Lukács Sándor	» 1
Lukács Viktor	» 1	Kulcsár Mihály	» 2
Kistót Imre	» 1	Darab István	» 1
Bodródi Viktor	» 1	Varasdi Juli	» 1
Kovács Katalin	» 1	Stefaics Jánosné	» 1
Cseke Erzsébet	» 1	Nagy István	» 1
Komáromi Imréné	» 1	Nagy Dénes	» 1
Tóth Gergely József	» 1	Horváth István	» 1
Király Ferenc	» 1	Takács József	» 1
Szabó Károly	» 1		

Itt említem fel az egyházi adózás módoszatainál, hogy az 1826. évi tűz, amidőn elpusztította az egyház épületeit, milyen áldozatot kellett az ösöknek hozni az építkezés után az egyház érdekében. A rendes egyházi adón felül fizetni kellett minden egyes urvacsorázó lélek után 2 forint kivetést, lelkészi lak árenda fejében 2 garast, harangpénz címén 10 garast, továbbá 3 napi aratást vállaltak a hivek. Ezen felül 1828—1836. évig, míg a templom teljesen elkészült az egyház minden tagja kötelezve volt kocsival az anyagszállításra, fuvarozásra, gyalogosan pedig a napszám teljesítésére. Ezen rendkívüli egyházi adó nem 1 vagy 2 évig, hanem hosszú ideig fennállott.

És itt amidőn felemlítem az ösöknek terhes egyházi adóját, arra hívom fel a mai kor hiveit, hogy a mai kor adózást vessék össze a

régi adózással, milyen óriási különbség van a régi és a mostani adózás között. A régi hiveink is viseltek súlyos egyházi teher, sőt mondhatom, sokkal többet, mint a mai kor, de édes volt a teher, könnyű volt az iga, mert a vallásos buzgóság áldozatot nem sajnált az anyaszentegyház érdekében. Vajha a fenti terhes egyházi adózás dicső színben tüntetné fel a régiek áldozatkészségét és ahol az ősök sírjai domborulnak, ott az unokák leborulnának s áldó imádság mellett mondanák el neveiket. Légyenek áldottak a régiek nyugvó poraikban, hogy ilyen áldozatkészséggel tündökölnék e történet lapjain az utókor előtt. Vajha az ő terhes, de dicső áldozatkészségök minket is megtanítana arra; hogy lángoló szeretettel, erős hittel és buzgó áldozatkészséggel munkáljuk a mai korban is anyaszentegyházunk felvirágzását. Vajha szivünbe vésnénk, hogy az erős hit minden akadályon győzedelmeskedik; a lángoló szeretet, a buzgó áldozatkészség képes e romok felett is új életet teremteni; az erős hit, lángoló szeretet s buzgó áldozatkészség oly erős vára a ker. vallásnak, hogy ezen a poklok kapui diadalmat nem vehetnek soha.

Főtiszteletű és Méltóságos

**Antal Gábor Püspök Úrnak a ns-dédi templomban
tartott főpásztori beszéde.**

Főtiszteletű és méltóságos Antal Gábor Püspök Úr 1898 év május hó 10-én érkezett Nemesdédre s a délelőtti 11 órakor tartott istentiszteleten a ns-dédi és inkei egyházak egybesereglett hiveihez a következő főpásztori beszédet intézte:

»Kegyelem néktek és hékesség Istentől a mi Atyánktól és az Úr Jézus Krisztustól! Őszinte szívvel és szeretettel üdvözöllek titeket nemesdedi és inkei ev. ref. egyházak ide összesereglett hivei, akiknek egyházi ügyeitek megvizsgálása céljából, főpásztori kötelességből kifolyólag megjelentem, de a kiket, hogy megláthassalak, atyai szívemnek is nagy vágyódása volt. Mert, mint az én uramnak szerény bár, de hivatalos állásomnál fogva felügyelő szolgálja, nemcsak kötelességből, de szívemnek ti hozzátok, mint az Úr Jézus Krisztusnak drága vérében megváltott örökségéhez való vonzalmából is érdeklődöm az iránt, hogy az evangéliumnak magvai, a melyek ti közöttetek az Úr szolgálai által hirdettetnek, a ti szívetekbe jó földbe hullanak-e és ígérnek-e olyan termést, mely a mennyei gazdának örömeire szolgál, vagy pedig az elhintett jó magból nagyon sok az, ami esik a kösziklára, az útfélre, a tövis közé, és így elvész a nélkül, hogy az egyháznak, a hazának, a társadalomnak, mindenek felett az Isten országának nemes gyümölcsöket teremne?

Nagy örömömmre szolgál az nekem, ha az elhintett nemes mag után Isten országa gyarapodását láthatom, ha én azzal számolhatok az én Uramnak és Megváltómnak, hogy a mag jó földbe esvén terem némely 30 annyt, némely 60 annyt, némely 100 annyt.

Valamint a természeti világban, a nemes magra nem minden talaj alkalmas, hogy jó termést hozzon, sőt sok függ az időjárástól és a talaj megművelésétől is, úgy az erkölcsi világban is, ha hintjük a jó magot, az csak jó talajban, istenfélő szívekben terem. Itt is azt tapasztaljuk, hogyha a szív földje jól meg van művelve, ha fel van szántogatva az önvizsgálat ekéjével, ha meg van áztatva a bűnbánat könnyeinek harmatával, ha rásüt az isteni kegyelem napja, akkor az elvetett mag bő termést ad.

Fájdalom, hogy nem találhatok mindenütt egyenlő jó földet, amely biztos termést ígérne, sőt arra is látok sok példát, hogy itt az erkölcsi világban, amely föld egy ideig bő termő volt a művelés hiányossága miatt, későbbi időben terméketlenné és kopárrá lett.

Az egyházakban melyeknek hiveit itt látom és

atyai szeretettel üdvözlöm, az Isten országának lelket tápláló természetében is nagy különbség vagyon, úgy a természet jóságát, mint a mennyiséget illetőleg; valamint az egyik korszakbeli termésnek a másikkal való összehasonlítás eredményét illetőleg is. A mag egyenlő volt, ugyanazon magvetők által vettettet, mert mindegyik egyház a reformáció kezdet korából származik s a 18. század elejétől tisztázva van történetük, de a közbejött viharok és üldözések miatt itt-ott megsemmisültek s elvesztek az elhintett magok. Mégis Nemes-Déd az isteni kegyelemnek munkássága folytán sok tekintetben mindig előnyösebb helyzetben volt, mint Inke.

Már az maga, hogy Nemes-Déd nemes község lakosai mindig előnyösebb helyzetben voltak s azon osztályhoz tartoztak, mely tekintetbe vétegett a hatalom által és így a 18. században kevésbé volt kitéve a háborgatásoknak és üldözéseknek, mint a szomszéd Inke, de az egyházhoz és annak ügyeinek előmozdításához mindig nagyobb buzgósággal és lelkesedéssel járult, mint a szomszéd község. Egyik egyházi író feljegyezte, hogy Nemes-Déden az egyház élete csendesen folyt, nagyobb üldözések nem voltak, de azt is mondja, hogy a gyülekezel hívei a magyar nemzet előjogosított tagjai ragaszkodtak hitükhöz, vallásukhoz, mely a nemzet szabadságszeretetével megegyezett.

A történelem azt mutatja, hogy e község e század elején tisztán reformátusokból állott. Ha ily kedvező volt a múltban a helyzete, az a kérdés most megszilárdult-e ez a hit? Erős maradt-e a valláshoz, ez egyházhoz való ragaszkodás? Istennek hála kedvező feleletet adhatok e kérdésekre legnagyobb részben. Az ősök buzgóságának szép jelét tapasztalom még a mai nemzedék vallásos életében is. Mert Istennek házat szorgalmasan látogatják, az Urnak beszédét hallgatják, az evangelium üdítő forrásából meríteni kívánnak a hívek. Dicséretre méltó ez, amit elismernem kell.

Ha tovább vizsgálódom, örömmel látom, hogy ha az egyház áldozatot kíván, azt szívesen meghozzátok, nem kényszerítve, hanem örömmel, Isten dicsőségére adakoztok szíveteknek való jóindulatából.

Erkölcsei tekintetben is elismerem, hogy jó

gyümölcsöket érleltek. Családi éltetek tiszta gyermek-nevelésre nagy gondot fordítottok, a tudományban, és műveltségben előhaladtok, mint őseitek, kik ezekért mindig nagy áldozatokat hoztak.

Ha végig nézek e községben, oly intézményeket, egyesületeket látok virágozni, melyek a közjólét előmozdításának tényezői. Szorgalmatosság, munkásság főerényeitek, erre alapítjátok az egyház és község virágzását. Végig tekintve a multakon, olvasgatva a régi történeteket s látva a jelent, az elődök méltó utódjainak tartalak sok tekintetben.

De mégis van egy kis panaszom ellenetek. Én mint a ti lelkiatyátok töletek sokat várok, többet, mint más gyülekezetek hiveitől. Azt, hogy ne csak eredeteketek tekintve legyetek nemesek, hanem minden érzelmeitekben, beszédeitekben, cselekedeteitekben legyetek méltó utódai annak a magyar nemességnek, mely ezelőtt 50 évvel oly nagylelkű áldozatot hozott a haza oltárára s oly példát adott az utódoknak, amelyhez hasonló nincs az egész világon.

Lemondott jogairól, magára vállalta a teherviselést anélkül, hogy ezekért valamit nyert volna, de nyert a haza, nyertek a szegény urbéressek, jobbágyok, akiket a nemesség felemelt magához, felszabadította azokat a lealázó terhektől, felmentette a dézmától, a robott munka súlyától s az egyedül őtet illető minden jogokban részesítette őket. Ezen anyagi áldozatokért a szabadság, egyenlőség, testvériség magasztos eszméinek megvalósításáért nem nyert semmit, csak némi kárpótlást a nagylelkűségért. Meg kell vallani, hogy a nemesség nagy áldozatot hozott. Megmutatta, hogy az anyagiságba nem süllyedt alá s ami előtte szent volt, azt nem tette soha alku és üzlet tárgyává.

A nemesség sokra kötelez belsőleg, erkölcsileg, a szív érzelmeinek tekintetében is. Nem mondom, hogy egyes emberek gyarlósága miatt van panaszom, de kétségtelen, hogy azon osztály amelyről szóltam, legnehezebben alkalmazkodhatott az új viszonyokhoz. Előbb adót nem fizettek, terhet nem viseltek és így az új állapot minden átmeneti intézkedések nélkül egyszerre igen súlyos lett. Ez az oka annak, hogy nagy sajnálatunkra ez az osztály pusztul legjobban,

mert beleesik a fényüzésbe, nem mondom, hogy a ruházatban, de talán abba is, mivel nem akarnak elmaradni a sokat kívánó kortól; hanem az asztali fényüzésbe, étel, itallal való mértékletlenségbe, melyek eltekintve attól, hogy erkölcsileg is lealacsonyítják az embert, vagyoni tekintetben a birtokpusztulást vonják magok után, mert nem a vagyoni viszonynak megfelelően osztják be jövedelmeiket s ez szolgálat legnagyobb okot a romlásra.

Első dolog rendbehozni az anyagi ügyeket, mert ez egyik alapja a jólétnek, hogy boldogok és elégedettek legyünk, de nem szabad soha a szellemi erkölcsi javakat sem mellőzni, kevésre becsülni. Így tesz pedig az, aki minden tekintetben az anyagi hasznot tekinti főirányadónak, célznak. Ne feledjétek el, hogy sok tekintetben a vagyoni érdek a nemes gondolkodás és szív előtt csak mellékes dolog s ezért az Isten és az ész törvényét feláldozni nem lehet soha kár és romlás nélkül.

Ilyen mindenek felett, hogy többet ne említsek a házasság, amely biztosan csakis a szív vonzalmára, a tiszta erényre és erkölcsi jóságra építhető, amely-nél a vagyoni érdek mindig csak másodrangú. Hiszen szilárd épületet sziklára és nem homokra lehet építeni, ezt az emberi ész és tapasztalat is így tanítja. Azért mondja az írás is: „hogy a bölcs ember az ő házát építi kösziklán, és midőn eljött az eső, eljött az árvíz és eljöttek a szelek, megütözköztek a házba, de nem romlott el, mert kösziklán építettett. A bolond pedig építi az ő házát fővenyen, s midőn eljött az eső, eljött az árvíz, eljöttek a szelek, megütözköztek a házba és elromlott, és annak romlása nagy lett.“

Fájdalom sokan vannak, akik a házasságnál, a családi élet boldogságának megalapításánál nem tekintenek semmi másra, mint anyagi érdekekre s azt keresik, melyiknél mennyi vagyon van és magokhoz veszik házastársul nem a férfit vagy nőt, hanem a pénzt. Hány van, aki teljesen számításon kívül hagyja a bizalmat, vonzódást, kölcsönös szeretetet, csak azt nézi, minő vagyoni vagy társadalmi előny háramlik azzal a házassággal az egyénre, a családra. Ezért nem ritkák ilyen helyeken az egyenellenkedések, viszályko-

dások. Nem tudom, ti közöttetek így van-e a dolog? Szeretném, ha megtanulnátok és soha el nem felejtétek, hogy a pénz, a rakás kincshalmaz össze nem köt és nem boldogít soha, ha nincs szeretet, mert az nem állandó, nem maradandó s ha elfogy összedől a házassági épület, szétromboltatik a családi élet boldogsága is, mert semmi másra, mint arra volt építve. Ilyenkor történik az, hogy megrontják a házastársak a szent esküt és szétválnak, miután egymást boldogítani nem tudták. Pedig jól tudjátok, amit Idvezítőnk mondott: „Amit Isten egybeszerkesztett, azt ember el ne válassza. Ha talán volnának közöttetek, akik más-ként gondolkodnak, azokat kérem, intem, hogy az erkölcsi javak értékét nagyra becsüljék s a családi élet boldogságát ne fővenyre, hanem kösziklára építsék.

De nemcsak ezt, hanem úgy a társadalmi, mint a politikai élet terén is elveiteket meggyőződéseket. Mindig veszt a társadalom, a háza, az egyház, ha tagjai minden kérdésnél csak az anyagi nyereséget nézik, mert abból csak veszedelem származhatik. Azt értem én ez alatt, hogy bár kötelességük a munkálkodás, szorgalmatosság, de az anyagi javakban elmerülni nem szabad. Mindig lebegjen előttetek olyan kincs, melyet a rozsdá és a moly meg nem emészt, a tolvajok és lopók ki nem ássák és el nem lopják, ezen kincsek pedig az Isten ígéje, vallásos buzgóság, áldozatkészség, a szeretet, lelketek tisztasága, fedhetetlensége.

Mondottam, hogy nem minden föld terem egyenlően, mert az időjárás és különösen a föld megmivelése nagy befolyással van a termésre. Két gyülekezet van itt, összehasonlítom. Az inkei régi eredetű, de keresztül ment a megpróbáltatásokon; isteni tisztelete eltiltatott, temploma bezáratott, bepecsételtetett, azonban az 1760-ban az általok épített és lepecsételt templomot feltörték s így erőszakkal torolták meg az erőszakot. Sokan börtönbe vettek, ezután kezdett gyengülni az egyház, mert hogy többen megszabaduljanak a bezáratástól inkább elhagyák hitöket, vallásokat. A nemes-dédi egyház szintén régi s ha nagyobb üldözéseknek nem volt is kitéve, mindazonáltal kisebb háborgatásokat szenvedett, de hivei megőrizték az őseiktől nyert drága kincset, az evangéliumi hitet, az

egyházuk iránt való szeretetük s ragaszkodásuk meg nem ingott soha.

A vallási üldözések mellett jöttek a természeti csapások, melyek egyik gyülekezetet sem kímélték s e tekintetben már a Nemes-dédi gyülekezet többet szenvedett, mint az inkei. Az 1826. év április 11-én porrá égett minden egyházi épület a község nagy részével. A legnagyobb áldozattal felépítették a templomot, lelkésznek, tanítónak lakást béreltek addig, míg ezeknek is hajlékot emelhettek. Most ha végig tekintünk az egyházi épületeken, elmondhatjuk, hogy nemcsak helyrepótolták a kárt, hanem sokkal szebbé, díszesebbé tettek mindent. Inkén is pusztított a tűzveszedelem, de kisebb mértékben, a helyre póllás még több bajjal és kevesebb sikerrel történt. A tűzvész nyomai még most is megvannak, mert nem volt elegendő nagy az áldozatkészség. A valláshoz való ragaszkodás, isteni félelem tekintetében ugyan panasz nem lehet, mégis az eredmény kisebb, a gyülekezet állapota szomorubb, a község vagyoni tekintetben alászállt. Talán háládatlanabb a táj, kevesebb áldást ad nagyobb munka után is, egyik fontos gazdasági ág a szőlőművelés megszűnt. Mindezen bajok azonban nem szolgálhatnak méntségül, mert a boldogulás és megélhetés okos törvénye az, hogy munkával, takarékossgal kell pótolni, mit a természet megtagadott és midőn ezen utat követték s nem felejtették el az irás ezen szavait: „Lélekben buzgók legyetek, az Úrnak szolgáljatok,“ le is rázták azon akadályokat, melyek az egyházi és társadalmi élet terén az anyagi jólét felvirágozásának útjába állottak. Nem kell azt gondolni, hogy az a legszegényebb nép, mely háládatlan földön települt le. Hanem az tény, hogyha ehhez az erkölcsök meglazulása és a mértékletlen életben, dobzódásban való elmerülés csatlakozik, melyek az előhaladás kerékkötői, akkor ott a népnek szegényedni, pusztulni kell.

Inke is virágzott 1817-től 1856-ig, amely idő alatt egy nagy nevű pap szolgálta, aki számot tett nemcsak az egyházmegyéjében, hanem az egész kerületben is. Az ő idejében ismeretlenek voltak mindazon rossz szokások, melyek ma már fájdalom teljesen uralkodóvá lettek. Én mint atya beszélek hozzátok. Nézzé-

tek meg, hol virágoznak azok az üzletek, melyek az ország romlását idézik elő és a népet elszegényítik a korcsmák, uzsoráskodások? Bizonyára nem ott, hol az erkölcsiség a hit, a nép értelmes nevelése megszorították azon tőkét, melyet az ősök gyűjtöttek. Vigyázatok, még nem késő, még lehet segíteni a bajon, ha visszatértek a régi ösvényekre. Ne hallgassatok azokra, kik úgy gondolkoznak, hogy ha kevés van, nem is kell azt megbecsülni, mert az ilyen gondolkodásmód mellett a szegény nagyon hamar könnyelművé lesz. Ahol az ilyenek elszaporodnak, ott az emberek kötelességek teljesítésében hanyagokká, a munkatétlen dologtalanokká válnak, e mellett mégis könnyen szeretnének élni, haszonra törekedni. Ezután végeredményében arra vezet, hogy nem becsülik kellően a tulajdon szentségét és kinyújtják kezeiket felebarátaik vagyona után. Az ily helyeken pártok keletkeznek, amelyek meg nem engedett utakon akarnak felülkerekedni a közügyek intézésénél is; ennek is egyik mozgatója a munkátlan-ság, korcsmák látogása, itatra való vágyakozás. Ezek pedig mindig erkölcsök meglazulására vezetnek. Örök igazság az, hogy a hol az erkölcsi erők hanyatlanak, hanyatlak ott az erkölcsi jólét is és beköszönt ama paizsos férfiú: a szegénység. Ezután sorvad az egyházas-ság, vallásos buzgóság, hervadoz az egyházi élet, mert amit ennek felvirágoztatására kellene fordítani, elemészti azt a dobzódás. Oh bár lenne úgy, hogy nem szenvednek az inkeiek ezen gyarlóságokban, vagy ha egyesek volnának is elszigetelten, rossz példájukkal másokat meg ne mételyeznének.

Látok bennetek mindkét egyház hiveiben egy nagy fogyatkozást mondhatnám, bünt. Ezt nem én fedeztem fel, mert titkos bűn, én csak a szomorú következményeket látom, s ez a nemzet szaporodása ellen irányul. A számok nyíltan beszélnek. Átnéztem az iskolai naplót s láttam az iskolások számát, összehasonlítva a multtal, megdöbbsentem. Régebben annyi volt a szám, hogy második tanító kellett volna, ma már e miatt nem kell aggódni, mert nagyon alászállott. Pedig nekünk is tételtett az ígéret Árpád fejedelmünkben, mint hajdan Izrael népének Ábrahámban. Ez ígéret nálunk fájdalom nem valósult. Talán csenevész

nép vagyunk, hogy rövid idő alatt 80-ról 42-re szállt az iskolások száma, holott növekedni kellett volna. Ez a bűn atyámfiai Isten és a természet törvénye, egyház és haza ellen van. Intelék titeket, hogy bármilyen alakban jelentkeztek ez a bűn, irtsátok ki. Azt mulasztátok ki, hogy nemesek vagytok, szívvvel lélekkel azon ősök utódai, akik védték a hazát, ti pedig adtok ennek oszlopokat, honfiakat. Minden ember ezt nem mondhatja meg nektek, de nekem kell megmondani, mert Isten ellen vétkezném, ha elhallgatnám. Az Úr engemet örökkévalóan rendelt az Izrael házának és annak életét az én kezeimből kívánja meg.

Azért hallgassátok meg és kövessétek az én beszédemet, tartsátok meg amiket mondtam, t. i. irtsátok a bűnt és vessétek ki a gonoszt magatok közül, hogy pedig erre legyen elegendő erőtök. Kérjétek Isten segédelmét, jertek imádkozzunk: ima, áldás.“

Főtiszteletű Püspök úrnak a nemesdéli ref. templomban elmondott főpásztori beszédét a b.-somogyi egyházak egyházlátogatási emlékkönyvéből írtam ki azon célból, hogy a jelen nemzedék előtt s az utókor számára e könyv lapjain megörökítve legyen.

A vallásos buzgóság s a szellemi élet felvirágzását munkáló intézmények.

A vallásos buzgóság felvirágzását munkálja egyházunkban az olcsó „Téli Ujság“ sa azért említem első helyen ezen lapot fel, mert régi időtől kezdve ismeretes híveink között e lap; annyira összeforrt a magyar reform. hívekkel a „Téli Ujság“ országszerté, hogy alig várják híveink az advent első vasárnapját, amidőn az első szám megjelenik. Ezen lap első szellemi tápláléka híveinknek, olvasása nagy lelki gyönyörűséggel és haszon-

nal jár, mert a hitet erősíti, az erkölcsi életet nemesíti, az egyházhoz való ragaszkodást előmozdítja. Ezen vallásos irányu lap az elmúlt télen 46 példányban járt.

A vallásos buzgóság előmozdítására nagy hatással vannak a protestáns naptárak is, népünknek egyik főtáplálékát képezik, vajha a kiadóhivatal képes lenne olcsóbban árúsítani, így jobban lehetne terjeszteni a nép között. Egyik haszna az lenne, hogy a jó ízlést s az erkölcsiséget sokszor méltéylező olcsó naptárak háttérbe szorulódnának, addig másrésről népünk olcsó pénzen hozzájutva, a vallásos irányu, tanulságos olvasmányok által értelmét fejlesztené, szívét nemesítené s hitét erősítené. Aki megismeri e naptárt, az alig várja az új évet, hogy másikat szerezhessen belőle, mert a 60 fillér megszerzési ár mellett igen sok kedves órát szerez magának s annak olvasása igen nagy lelki haszonnal jár. Az új év alkalmával gyülekezetünkben elkelt mintegy 30 példány. Vajha jövőre megkétszereződnék gyülekezetünkben a protestáns naptár olvasóinak száma.

A vallásos buzgóság előmozdítása céljából az elmúlt télen az iskolateremben mintegy 20 vallásos estély tartatott, minden hétfőn és csütörtökön este, míg a hívek kellő számmal látogatták. A lelkész és a tanító tartottak felolvasásokat, az egyháztörténelemből kiválogatva az érdekesebb részeket, ezenkívül a szívhez szóló koszorúfüzetek kedves olvasmányai gyönyörködtették a hallgatóságot. Az összejövetel mindig énekkel kezdődött s ugyanazzal zárattott be. A vallásos estélyek egyik főcélja az volt, hogy a nép megismerje felolvasás alkalmával a koszorú-

füzeteket s megkedvelje s ezen igen olcsó olvasmányokat meg is szerezzé lelki épülésére.

A vallásos buzgóság előmozdítását célozza az iskolai könyvtár, mely vallásos iratokból áll. Ugyanis a gyülekezet megszerezte a Protestans Irodalmi Társaság összes eddig megjelent füzeit s évről-évre beszerzi ami megjelenik. Ezen vallásos irányu könyveket téli esténként a gyülekezet tagjai az iskolában olvasgathatják.

A szellemi élet felvirágzását a protestáns hit megerősítését mozdította elő gyülekezetünk tagjai között a „Magyar Szó“ című protestans irányu napilap. Ezen lapot járatta a gyülekezet ősztől tavaszig. Aki ezen lapot olvasni akarta, esteli órákban az iskolahelyiségben feltalálta. Itt említem fel, hogy a nemesdédi egyház a „Magyar Szó“ című napilapnak részvényese is.

Ugyancsak a szellemi és anyagi élet felvirágzását munkálja az iskolában elhelyezett népkönyvtár, melyet 1905. év tavaszán a Nagyméltóságu m. kir. földmivelésügyi Miniszter ajándékozott Nemesdédnek; ezen népkönyvtárban hasznos ismeretterjesztő olvasmányok vannak, ifjusági, szépirodalmi művek, úgyszintén az állattenyésztési, egészségügyi, földmivelési s gazdasági kérdések minden szakában oly bő felvilágosítás van adva, hogy kellő érdeklődés és tanulmányozás után e népkönyvtár előmozdítja a nép anyagi és szellemi élet javainak felvirágzását. E könyvtár jelenben 100 kötetből áll s a község minden egyes tagjának ingyen rendeltetésére áll.

1906. év január 1-től kezdve a „Dunántuli Reform. Családi Lap“ 5 példányban jár egyházunkba.

Az egyház gondnokai.

Az egyház gondnokainak neveit, amennyire a számadásokból s jegyzőkönyvekből feltudtam kutatni, emlékezet okául e könyv lapjain szintén megörökitem.

1804 évben	Lukács Pál, Fakó Sándor
1805	» Király János, Pandur János
1806	» Király János, Pandur János
1818	Király János
1819	» Jakab Miklós
1820	» Pandur Jónás, Cseke István
1821	» Király János, Kultsár András
1822	» Király János, Kultsár András
1823	» Pandur János, Szabó Lőrinc
1824	» Cseke Dávid junius 20-ig, ettől Kultsár András, Szabó János
1825	» Kultsár András, ifj. Szabó József
1826	» Kultsár András, ifj. Szabó József
1827	Kultsár András, felső Nagy Mózes
1828	» Kultsár András, Szabó Sámuel
1829	» Szabó Sámuel, Kultsár Sámuel
1830	Nagy Imre, Kultsár Sámuel
1831	» Cseke Pál, Nagy Imre
1832	» ?
1833	» Ifj. Lukács Sándor, Kultsár Mihály
1834	» Ifj. Lukács Sándor, Kultsár Mihály
1835	» Szabó Mihály, Nagy Mózes
1836	» Szabó Mihály, Nagy József
1837	» Szabó Mihály, Nagy József
1838	» Nagy Ferenc, Fakó János
1839	» Kultsár Mózes, Nagy Ferenc
1840	» Felső és alsó Nagy Ferenc
1841	» Felső és alsó Nagy Ferenc
1842	» Felső és alsó Nagy Ferenc
1843	» Fakó János, Király András
1844	» Nagy János, alsó Lukács József
1845	» Cseke János, Lukács József
1846	» ?
1847	» Cseke József, Egri József
1848	» Cseke József, Egri József

- 1849 » Pandur Áron, Lukács József
- 1850 » Lukács Gergely, Szabó Pál
- 1851 » Lukács Gergely, Szabó Pál
- 1852 » Lukács Gergely, Szabó Pál
- 1853 » Lukács Gergely, Nagy Mihály
- 1854 » Cseke József, ör. Nagy József
- 1855 » Pap Sámuel, Lukács József
- 1856 » Pap Sámuel, Lukács József
- 1857 » Pandur Áron, Lukács Károly
- 1858 » Király János, Nagy Imre
- 1859 » Király János, Nagy Imre
- 1860 » Egri József, Cseke Áron
- 1861 » Felső Kultsár János, Nagy Lajos
- 1862 Kultsár János, Lovászi György
- 1863 Lukács József, Király János
- 1864 » Lukács József, Király János
- 1865 » Szabó Gábor, Cseke Ferenc
- 1866 » Szabó Gábor, Cseke Ferenc
- 1867 » Körösi Imre, Komáromi Dávid
- 1868 » Körösi Imre, Fakó Sándor
- 1869 » Nagy Dávid, Nárai Ferenc
- 1870 » Nagy Dávid, Nárai Ferenc
- 1871 » Józán Ferenc, Nagy József
- 1872 » Kápolna János, Fakó Sándor
- 1873 » Szabó Sándor, Szabó László
- 1874 » Körösi József, Szabó László
- 1875 » Lukács Antal, Komáromi Imre
- 1876 » Szabó László, Fakó János
- 1877 » Nagy Ferenc, Szabó Gábor
- 1878 » Nagy Ferenc, Szabó Gábor
- 1879 » Keretsmár István, Fakó Sándor
- 1880 » Berke Mihály, Nagy Ferenc
- 1881 » Keretsmár Ferenc, Nagy Sámuel
- 1882 » Berke Ferenc, Bodródi Bálint
- 1883 » Fakó Sándor, Bodródi Bálint
- 1884 » Fakó Sándor, Bodródi Bálint
- 1885 » Fakó Sándor, Bodródi Bálint
- 1886 » Kápolna János, Halászi Imre
- 1887 » Kápolna János, Halászi Imre
- 1888 » Kápolna János, Halászi Imre
- 1889 » Nagy Kajos, Stephaits Imre
- 1890 » Körösi József

1891	»	Farkas Imre, Szabó Károly
1892	»	Kulcsár Dávid, Egri István
1893	»	Szabó László, Pap József
1894	»	Szabó László, Király János
1895	»	Pál Imre, Király János
1896	»	Király György, Szabó József
1897	»	Kulcsár József
1898	»	Kulcsár József, Szabó Imre
1899	»	Lukács Sándor, Cseke József
1900		Szabó László, Lukács Ferenc
1901	»	Szabó Ferenc, Lukács Ferenc
1902	»	Papp László, Szabó Ferenc
1903	»	Papp László, Szabó Ferenc
1904	»	Nagy István, Nárai János
1905	»	Nagy István, Nárai János
1906	»	Nagy D. Lajos, Stephaics Dénes

Tanköteles növendékek létszámáról. (1852—1906.)

1852 évben 78	1877 évben 67	1892 évben 41
1863 » 69	1878 » 68	1893 » 40
1864 » 58	1879 » 65	1894 » 46
1865 » 77	1880 » 69	1895 » 53
1866 » 78	1881 » 73	1896 » 45
1867 » 69	1882 » 65	1897 » 40
1868 » 71	1883 » 65	1898 » 38
1869 » 57	1884 » 50	1899 » 38
1870 » 61	1885 » 60	1900 » 35
1871 » 71	1886 » 51	1901 » 31
1872 » 75	1887 » 47	1902 » 22
1873 » 76	1888 » 44	1903 » 24
1874 » 60	1889 » 39	1904 » 26
1875 » 58	1890 » 43	1905 » 36
1876 » 56	1891 » 42	1906 » 38

Szórványok megnevezése és a vései egyezmény.

A nemesdédi ref. anyaegyházhoz tartoznak: Vése, Vrázsló, Nemesvid, Szökedencs, Csákány és Simonyi községek továbbá Kisvid,

Gárdos, Merke, Imre és Irma puszták. Ezen szórványokban a ref. hivek összes száma 168 lélek, melyből Vésére esik 110 lélek, a szórványok összes többi községeire számíthatunk 58 lelket.

Tehát legtekintélyesebb a szórványok között Vése, mely Nsdéd anyaegyházhoz 3 km. távolságra fekszik; a vései hivek fizetnek a nsdédi lelkésznek 4 pozs. mérő rozstot, 2 akó bort és 3 korona lélekpénzt. Tekintettel, hogy Vésén evang. anyaegyház van, a vései ref. hivek a vései ág. ev. egyházzal 1872. évben a következő egyezséget kötötték, mely okmányt megőrzés és emlékezet céljából szóról-szóra lemásolva ideiktatom

„EGYEZMÉNY. Mely egyrészről a vései ág. hitv. evang. anyagyülekezet, másrészről alulirt vései helv. hitv. lakosok közt alulirt helyen és időben következő feltételek alatt kötöttet: 1. Alulirt vései evang. gyülekezet ezennel ünnepélyesen kinyilatkoztatja, hogy a jelen egyezményt aláírt vései ref. lakosok, családok és utódaik részére az evang. iskolának, továbbá az evang. templomnak, az evang. isteni tiszteletek, ref. temetések s a harangoknak ref. halálesetek alkalmával való szabad és háborítlan használati jogát engedélyezi és biztosítja. 2. Alulirt vései ref. egyháztagok viszont kötelezzük magunkat, hogy az 1871—72-diki templomépítés, orgona, harang, toronyóra csináltatás költségeinek fedezésére kivetett, körülbelől ötezer frtnyi összeget ugyanazon arány és kulcs szerint viselendjük, mint az evangelicusok, olyképen, hogy a reánk eső összeg $\frac{1}{3}$ -a 1873. újévkor, $\frac{1}{3}$ -a 1873. augusztus végén, $\frac{1}{3}$ pedig 1873 deczemb. 31-én lesz leteendő. Továbbá kötelezzük magunkat és maradékainkat, hogy a lelkészi fizetéshez fele arányban, mindennemű egyházi és iskolai épületek fenntartásához ugyanazon arányban járulunk a mai naptól fogva, mint az evangelicusok. A tanítói fizetés terhére mindaddig fele arányban viseljük,

míg a létezőn kívül még egy tanítói, vagy segédtanítói állomás fenntartása nem válik szükségessé; ezen időtől fogva mind a mostani, mind a szervezendő tanítói hivatal fenntartása egyenlő arányban illeti, mind a két egyház felekezet tagjait. 3. Mindennémű viszállyok kikerülhetése tekintetéből kijelentetik, hogy az 1871. év elejéig összegyűlt ötezer forintnyi templom-építési alaphoz, valamint az evang. egyházkerületi, egyházmegyei és főtanodai évi járandóságok fedezéséhez semmivel sem tartoznak járulni a ref. egyháztagok 4. A vései evang. lelkész — ha csak a ref. egyházi törvények nem ellenzik — ezután is köteles leendő a kereszteleési, egyházkeleési cselekvényeket végezni, — természetesen az anyakönyvi kivonatok kiszolgáltatása s a nemesdedi ref. lelkész ur stólaris jogainak épen tartása mellett, azaz a komagarasokat kivéve minden díj nélkül. 5. A vései evang. gyülekezet nem lévén illetékes önkormányzati jogkörét a ref. atyafiakra is kiterjeszteni, e tekintetben csak annyit ígérhet és nyitváníthat, hogy szobi leánygyülekezetüök példája szerint esetleg a ref. egyháztagok közül is választhatunk gondnokot. 6. A jelen egyezmény egyik fél által sem mondható fel. Módosításához pedig szükséges a vései evang. gyülekezet közgyűlésének s az összes ref. egyházi tagoknak hozzájárulása. Azon esetre pedig, ha ezen egyezménybeli kötelezettségeinek bármelyik szerződő fél eleget nem tenne, jogaiban sértett fél az illető hatóság útján szerezhet magának elégtételt. Kelt Vésén, október 31. 1872. Horváth Sándor rendes lelkész hon nem létében Tomay József ev. helyettes lelkész. Karnits Mihály, Király József, Karnits Pál, Kincses János, Kincses Pál, Karnics János. Libár József gondnok, Varga József, Bertók Pál felső, Varga Ferencz, Simon József, Németh Gy. Ferencz, Horváth Sándor vései ev. lelkész.“

Az egyház vagyona.

I. Építkezés előtti helyzet.

a) Vagyon

Ingatlan vagyon 78700 korona

Ingó 23922

Ingó és ingatlan vagyon: 102622 korona

b) Teher

Szabó Károlynak tartozás: 200 korona.

II. Építkezés utáni helyzet 1906. év.

a) Vagyon

Ingatlan vagyon 93500 korona

Ingó 20322

Ingó és ingatlan vagyon: 113822 korona

b) Teher

f"l

1. A dunántúli ref. egyházkerület építkezésre fel-
vétellett 10000 korona

2. Szabó Károlynak tartozás 200 •

Összes teher: 10200 korona

Egyházi hivatalnokok évi fizetése.

I. Lelkészi fizetés.

1. <i>Készpénz:</i>	egyház pénztárából	706	korona	20	fillér
	vései fiókegyháztól	25		40	„
	államsegélyből	184		42	

Készpénz összesen 916 korona 02 fillér.

2. <i>Termény:</i>	64 pozsonyi mérő rozs (4 mérő rozs Véséről)	40	pozsonyi mérő kukorica tetejével,
	12 pozsonyi mérő zab tetejével,	80	kocsi felvágott fa, mely megfelel jó 14 öl fának.

3. <i>Föld:</i>	lelkészi föld	43	kat.	hold	78	□-öl, mely területművelési ág szerint a következőképen oszlik meg:
-----------------	---------------	----	------	------	----	--

ház, udvar		553	□-öl
kert		444	„
templom melletti kert		39	„
szántóföld	13 kat. hold	306	„
szántóföldön gazdasági udvar		200	„
rét	2 „ „		
legelő illetőség (szántóföld)	16 „ „	93	„
erdő	10 „	443	„

Lelkészi föld összesen: 43 kat. hold 78 □ öl

A 10 kat. hold 443 □-öl fenyves erdő ritkításából s eladásából származó jövedelem tőkésítettik, mely kamatot a lelkész élvezi. Jelenleg a tőke 3551 korona 49 fillér. Ezen erdőterület (a b.-somogyi ref. egyház-

megye 1904. aug. 2-án Csurgón, tartott közgyűlés j.-kve 18. sz. alatt; a földművelésügyi m. kir. miniszter 1905. évi 8806 sz. alatt) eladása engedélyezve van. Az eladásból befolyó jövedelem tőkésítendő s kamata a lelkészre illeti.

II. Tanítói fizetés.

1. *Készpénz*: egyház pénztárából 383 korona 31 fillér.
2. *Termény*: 42 pozsonyi mérő rozs; 18 pozsonyi mérő kukorica tetejével, 20 kocsi fa; az iskola fűtéséből fennmaradó fa díjlevélileg a tanítót illeti. Tándíj fejében minden egyes növénydek fizet a tanítónak 2 koronát, 12 kiló rozsot és egy csirkét.
3. *Föld*: kert, szántóföld, rét 7 kat. hold 800 □-öl. 3 hold temetőhasználat.
4. *Korpótlék*: államsegélyből.

III. Gondnokok fizetése:

20—20 korona készpénz: egy-egy pozsonyi mérő rozs, egyházi adó alóli felmentés.

IV. Harangozó fizetése:

16 pozsonyi mérő rozs, 3 pozsonyi mérő kukorica, 20 korona készpénz. Pontos órakezelésért a község pénztárából 40 korona. Egyházi adó alóli felmentés.

A nemesdédi ev. ref. egyháztanács tagjainak névsora az 1906. évben.

Lelkész : *Fábián Zoltán.*

Tanító : *Jindra Tcofil.*

Gondnokok : *Nagy D. Lajos, Stephuits Dénes.*

Presbyterek :

Fakó Lajos

Nagy Sámuel

Fakó Sándor

Szabó László

Farkas Imre

Szabó Károly

*Lukács Károly**

Szabó Lajos

Kulcsár József

Pál Imre

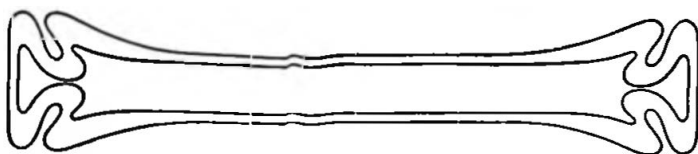
Király Ferenc

Papp László

Körösi József

Pótpresbyterek : *Kulcsár Mihály, Szabó Ferenc.*

*Lukács Károly tiszteletbeli örökös presbyter.

Tartalom.

Előszó .	5
Általános ismertetés Nemesdétről	7
Az egyház multjáról általában	11
Az 1818. és 1826. évek gyászos feljegyzései	20
Az egyház épületeiről	25
Az egyház lelkészei és tanítói	33
A születések, esketések és halálozások kimutatása 1762—1905. évekről és ezekből levonható szomorú következmény	42
Az egyház részére tett hagyományok és ajándékok felemlítése	49
Az egyházi adót fizető családok kimutatása s az adózás módozatainak felemlítése	57
Főtiszteletű és méltóságos Antal Gábor püspök úr- nak a nemesdédi templomban tartott főpásztori beszéde	62
A vallásos buzgóság s a szellemi élet felvirágzását munkáló intézmények	70
Az egyház gondnokai	73
Tanköteles növendékek létszámáról	75
Szórványok megnevezése és a vései egyezmény .	75
Az egyház vagyona	79
Az egyházi hivatalnokok fizetése	81
A nemesdédi ref. egyháztanács tagjainak névsora az 1906. évben	83

